

Satu Kosola

Rakennusperintökohteen korjauksen suunnittelu

Yli-Liinamaan talo, Ylihärmä

Opinnäytetyö

Syksy 2020

SeAMK Tekniikka

Rakennusalan työnjohdon koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Tekniikan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Rakennusalan työnjohto

Tekijä: Satu Kosola

Työn nimi: Rakennusperintö kohteen korjaussuunnittelu

Ohjaaja: Olli Isopahkala

Vuosi: 2020 Sivumäärä: 109 Liitteiden lukumäärä: -

Opinnäytetyön toimeksiantona suoritettiin vanhan eteläpohjalaisen kaksikerroksisen entisen maatilan päärakennuksen korjaussuunnittelu sekä tontin maanrakennus- ja pihapiirin suunnittelu. Lisäksi kartoitettiin seuraavaa vaihetta varten ulkorakennusten kunto sekä tehtiin 2. vaiheen sisätilojen korjaussuunnittelua edeltävä inventointi. Lisäksi toteutettiin luonnosvaihe rantasaunan rakentamiseksi.

Rakennuksen käyttötarkoitus on ensin vapaa-ajan koti ja myöhemmin mahdollisesti asuinkäyttö. Kohteen saneerauskustannukset ja korjausaika jakautuivat toimeksannon mukaan siten, että ensimmäiseksi korjataan kaikki ne, jotka aiheuttaisivat lisävaurioita. Kun alustavat tutkimukset oli kohteessa tehty korjaamiskelpoisuuden arvioimiseksi, kaupat syntyivät heinäkuussa 2018 ja kiinteistö siirtyi Liinamaan suvun edustajilta toimeksiantajan omistukseen. Kohteessa on kuvattu 2012 elokuvan *Härmä* pihapiirikohtaukset.

Rakennuksen sijainti kulttuurimaisemassa edellyttää sen ulkoisen olemuksen säilyttämistä. Museoviraston erillisiä määräyksiä talon korjaamisessa ei ole.

Avainsanat: Rakennusperintö, korjaushanke, kulttuurimaisema, perinnetalo

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Technology

Degree programme: Construction Site Management

Author: Satu Kosola

Title of thesis: Reconstruction plan for a heritage house

Supervisor: Olli Isopahkala

Year: 2020 Number of pages: 109 Number of appendices: -

The aim of the thesis was to make a restoration plan for the main building of an old South Ostrobothnian farmhouse. The assignment also included a plan for the yard and the idea of designing a new sauna on the riverbank. It also included a long-term renovation and maintenance plan.

The purpose of the building would first to be a leisure home, but later it would serve as a permanent residence. The first step was to study the damages to the building. During the first year, efforts were made to repair any damage that would cause more problems. After examining the house to evaluate it, ownership passed from the family Liinamaa to the client. The exterior film shots were filmed there for a movie named *Härmä* in 2012.

The requirements were set by its location in a scenically valuable cultural environment. However, there were no regulations from the National Board of Antiquities.

Keywords: Architectural heritage, repair project, cultural landscape, traditional house

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ	3
Kuvaluettelo	5
Käytetyt termit ja lyhenteet	12
1 JOHDANTO	14
2 ETELÄ-POHJALAINEN RAKENNUSPERINTÖ	15
2.1 Härmänmaalla tyylinä.....	16
2.2 Liinamaan rakennuskulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo	18
3 KORJAUSHANKKEEN SUUNNITTELUA EDELTÄVÄ INVENTOINTI	23
3.1 Päärakennuksen yleistilanne	30
3.2 Perustus.....	30
3.3 Ulkoseinät ja hirsirunko	33
3.4 Ikkunat	40
3.5 Katto.....	45
3.6 Hormit ja tulisijat.....	46
3.7 Sisäpuolen rakenteet ja pinnat.....	47
3.8 Talotekniikka	50
4 KORJAUSSUUNNITELMA.....	51
4.1 Maanrakennus toimet.....	52
4.2 Perustuksen kunnostus	58
4.3 Julkisivujen ja hirsirungon korjaukset	63
4.4 Ikkunat ja ulko-ovet	70
4.5 Katteen ja liittyvien rakenteiden uusiminen	75
4.6 Uusi avokuisti	78
4.7 Hormin kunnostaminen	80
4.8 Sisätilojen rakentaminen	81
4.9 Uusittu tekniikka kamareissa.....	91
5 TOINEN INVENTOINTI JA PTS.....	92

5.1 Eteläpäädyn ja yläkerran huonetilat	92
5.2 Ulkorakennukset	98
5.3 Rantasauna.....	101
6 POHDINTA	102
LÄHTEET	107

Kuvaluettelo

Kuva 1. Maakuntamuseo Seinäjoki, Törnävälle siirretty Liinamaan talo.	16
Kuva 2. Yli-Liinamaan eteläpuolelta aukeaa kulttuurimaisema kohti Simpsiötä.	18
Kuva 3. Liinamaan talot noin vuonna 1932. Rajattu kuva (Paulaharju 1932.).....	19
Kuva 4. Liinamaan talot. Etualalla on Yli-Liinamaan pihapiiri. Seinäjoelle Törnävän museoalueelle on siirretty kuvan yläpuolella oleva Liinamaan maalaamaton talo. (Paulaharju, 1932.)	19
Kuva 5. Tulva-alue Liinamaan alapuolella. Satelliittikuva 2020, Here-sovellus.....	20
Kuva 6. Yli-Liinamaa ja taka-alalla oleva naapurikiinteistö muodostavat yhdessä suljetun pihan.....	21
Kuva 7. Elokuva "Härmä" pihapiirikohtaukset kuvattiin Yli-Liinamaan pihapiirissä 2012. Kuva: Filmikamari	22
Kuva 8. Liinamaan suvun edustajat kaupanteon jälkeen uuden omistajan Länsikallion ja hänen tyttärensä kanssa.	22
Kuva 9. Näkyymä eteläseinustalta länteen Lapuanjokea kohti. Rannassa oli vahva puusto.	23
Kuva 10. Rannasta kaadettuja suuria puita.	24
Kuva 11. Ulkorakennuksessa sijaitseva sola	24
Kuva 12. Rakennuksien sijainti: 1 Yli-Liinamaa päärakennus, 2 aitat, 3 talli, 4 palanut navetta, 5 tuhoutunut rantasauna.....	25
Kuva 13. Pohjoissivun kuisti.....	27
Kuva 14. Törnävän museoalueelle siirretyn Liinamaan talon avokuisti.	27
Kuva 15. Lapuanjoen rantaan viettävän jokipenkan puuston raivaus ja uuden käyntipihan raivaus etelän puolelle.	28

Kuva 16. Alkukesän näkymä uudelta käyntipihalta etelään Lapuan Simpsiön suuntaan.....	29
Kuva 17. Lapuanjoen kulttuurimaisemaa talvella.....	29
Kuva 18. Luonnonkiviperustuksen betonikuori sekä maatonutta kasvustoa.	31
Kuva 19. Multapenkki lattioiden avaamisen jälkeen.....	32
Kuva 20. Länsipäädyn alapohjan ”roskavalu” 1970-luvulta.....	33
Kuva 21. Itäpäädyn pystyrimalauoituus on hyvin säilynyt.	34
Kuva 22. Eteläsivun ulkoseinä oli täysin uusittavassa kunnossa.	34
Kuva 23. Suojaamaton täkkihirsi ja suojattu salvos.	36
Kuva 24. Uusittava täkkihirsi eteläseinustalla.	36
Kuva 25. Kaakkoisnurkassa eteläseinustalla oli salvostäkki ¼ hirttä.	37
Kuva 26. Koillisnurkassa salvostäkit olivat säilyneet alaosaan ottamatta...	37
Kuva 27. Hirsirunko arvioitavana.	38
Kuva 28. Lämpökameralla tutkittiin hirsistä ja niskoista, mitkä ovat kosteita, ja etsittiin multipenkin kosteimmat alueet.....	39
Kuva 29. Hirsirunkoon syntyneitä vaurioita ikkunan alla.....	40
Kuva 30. Huonokuntoiset ikkunapuitteet, vuorilaudat sekä tippalauta.	41
Kuva 31. Esimerkki uudempien T-puiteikkunoiden huonokuntoisesta alapuitteesta.	41
Kuva 32. T-ruudutus talon eteläpäässä. T-ikkunat olivat ilman empirekoristetta eli ikkunakruunuja.....	42
Kuva 33. 6-ruutuiset ikkunat, joissa koristeosa.	43

Kuva 34. Vanhat ulko-ovet jouduttiin korjaamaan osittain, että rakenne säilyy ehjänä.	44
Kuva 35. Ulko-ovi sisäpuolelta kuvattuna.	44
Kuva 36. Katto pohjoislappeelta.....	45
Kuva 37. Räystäään alalautoitusta pitkällä sivulla.....	46
Kuva 38. Vaurioitunut hormi ja vieressä uudesti muurattu piipun yläosa välipohjaan asti.	47
Kuva 39. Havainne kuva 1. vaiheen korjatuista huoneista.....	48
Kuva 40. Pinkopahvit ja tapetit poistettiin rungon arviointia varten. Kuvassa on pohjoisen puolen kamari.	49
Kuva 41. Kamarin purettu lattia, sekä niskat. Kuvassa etelän puolen kamari, jossa näkyy sisäpuoleisen oven ooteraus.	49
Kuva 42. Raivaus ja pintamaiden erottaminen.....	52
Kuva 43. Rakennuksen vierustat raivattuna.....	53
Kuva 44. Kaivantokaavio.	55
Kuva 45. Peratut avo-ojat ja toteutettu ajoväylä rantaan.....	56
Kuva 46. Valaisinpylväät tontin eteläsivulla.	57
Kuva 47. Hulevedet johdetaan pois rakennuksesta umpiputkilla sadevesikaivojen kautta.	57
Kuva 48. Nurmialueiden rakentaminen jyrsimellä.	58
Kuva 49. Betonimanttelin purku piikkaamalla.	59
Kuva 50. Eteläpäädyn multapenkin reunakivet sortuivat betonimanttelin purkamisen yhteydessä.	60

Kuva 51. Murskepatjojen asentamisen yhteydessä viimeisteltiin vielä hirsirungon korjauksia.....	61
Kuva 52. Tuuletusputken pää asettuu oikeaoppisesti vesilistaa sisemmäksi, kuten koko kivijalkakin.	62
Kuva 53. Ikkunan alusvauriossa ja aikaisemmin tehdyissä hirsikorjauksissa havaitaan eri aikakausien hirsiä.	64
Kuva 54. Hirsirungon korjausta pohjoisseinällä, joka oli jo aikaisemman korjauksen yhteydessä kengitetty.	65
Kuva 55. Uusittu täkkihirsi ja kotelointi eteläsivun länsipäädyssä.	65
Kuva 56. Viereisen kiinteistön julkisivun vertailua joelta päin.....	66
Kuva 57. Ensimmäiseksi laudoitettiin keskiosa, jotta uuden kuistin kattorakenteet saatiin tehtyä yhtenäistä pintaa myöden.	67
Kuva 58. Uusi eteläseinän laudoitus rakentuu eri levyisistä laudoista.	68
Kuva 59. Pohjoisseinällä vanha rimalautoitus ja uusittu vaakaponttilautoitus sekä uhrilaudat.	69
Kuva 60. Salvoslaudoitukset, täkkillautoitukset ja uuden kuistin istuminen seinän rytmiin.	69
Kuva 61. Vanha ikkuna otettiin talteen ja säilytetään malliksi alkuperäisistä.	70
Kuva 62. Vanha ikkunakoristete säilytettiin malliksi.	71
Kuva 63. Uudet yhtenäiset mallin mukaiset ikkunat.	71
Kuva 64. Ikkuna asennus ulkovuorin kanssa pintaan.	72
Kuva 65. Uusi teetetty pariovi uudelle pääsisäänkäynnille.....	72
Kuva 66. Uusi pariovi kruunuineen valmiissa seinäpinnassa.	73
Kuva 67. Umpikuistin vanhojen ulko-ovien edellinen väri.	74

Kuva 68. Vanha ovi jää paneloinnin sisään.	74
Kuva 69. Jalkaränni rakentuu osaksi kattoa.....	75
Kuva 70. Uusittu räystäään laudoitus.....	76
Kuva 71. Suppilon malliset tratit ja rännilinjaus salvoskulmassa.....	76
Kuva 72. Katto jalkaränneineen ja aluslaudoituksineen valmiina.	77
Kuva 73. Vanhan umpikuistin katto rakentuu.....	77
Kuva 74. Uuden kuistin katto rakentuu.	78
Kuva 75. Kuortaneen Haapaniemen pappilan (rakennettu 1779) empire tyylinen terassi, rakennettu 1930 jälkeen. Mallinnos, Jari. J.Tuomisto [scoop.it].....	79
Kuva 76. Uuden kuistin alakaton rakenteet.....	79
Kuva 77. Piipun uusi osa ullakolla, ennen sllammausta.	80
Kuva 78. Yläkerrassa kunnostetun piipun osa.	80
Kuva 79. Tapetti fragmentti pohjoisen puolen kamarista.	81
Kuva 80. Ensimmäisessä vaiheessa korjattavat sisätilat merkitty kuvassa punertavalla.	82
Kuva 81. Sisätyöt alkoivat materiaalien purkamisella.	82
Kuva 82. Uusi lankkupermanto.	83
Kuva 83. Sisäkatto mekaanisen maalin poiston jälkeen ja seinät levytetty Halltex-levyillä ja nauhoitettu paperinauhalla.	84
Kuva 84. Makulatuuripaperi asennettuna.....	84
Kuva 85. Makulatuuripaperointi maalattuna.....	85
Kuva 86. Etelänpuoleisen kamarin sablonimaalaukset sommiteltiin vertikaaliin huoneen mittasuhteita huomioiden.	86

Kuva 87. Pohjoisen puolen kamariin valittu sävy on lämpimämpi ja sinne maalattiin nauhakuviot sablonilla.	87
Kuva 88. Tapettifragmentin paikka. Kamarien välimuuri oli muurattu tiilenpalasista ja se jätettiin tasoituksen alle.	88
Kuva 89. Väliovet pintamaalissa. Alkuperäiset kynnykset saatiin säilymään.	89
Kuva 90. Etelän puolen kamari valmiina.	90
Kuva 91. 1970 - luvulla tehdyt muutostyöt länsipäädyssä.....	93
Kuva 92. Malli takkauuniyhdistelmästä Ylihärmän Kosolankylästä Kosolan talosta.	94
Kuva 93. Yläkertaan johtavat portaat.	94
Kuva 94. Kesäsali saneerattujen kamareiden yläpuolella. Ikkunat ovat pitkällä sivulla 4-ruutuiset ja päädyssä 6-ruutuiset. Päädyn ikkunat ovat vielä uusimatta. Korkeiden ikkunoiden väliin jätetään seinien tuulivuoraukseen aikoinaan käytettyjä sanomalehtiä ja ne suojataan.	95
Kuva 95. Uusi ikkuna on asennettu siten, että tilaan tehtävien pintatöiden yhteydessä se tiivistetään vasta pellavarieveellä.	96
Kuva 96. Yläkerran eteläpäädyn kamari.	97
Kuva 97. Hirsirunkoinen lautaseinäinen aitta, Hirsikehikkoinen pariaitta ja elokuvan lavasterakenne ja sola, joka rakennettiin Härmä-elokuvaa varten.....	98
Kuva 98. Aitan seinustalla on rajapyykki.	99
Kuva 99. Aitta jatkuu tallina, joka avautuu etelään.....	99
Kuva 100 Pintamaat on kaivettu piha-alueella ja ulkorakennusten alimmat hirren on lahonneet ja maatuneet. Pelkkakivet ovat löydettävissä.	100
Kuva 102. Luonnos rantasaunasta, luonnostelu Satu Kosola.	101
Kuva 103. Korjaukset valmiina 1. vaiheen jälkeen, julkisivu etelään.	104

Kuva 104. Pohjoiseen, itäpäädyn korjaukset valmiina.	105
Kuva 105. Itäpääty, sisäänajopiha.	105
Kuva 107. Yli-Liinamaa, 20.8.2020.	106

Käytetyt termit ja lyhenteet

Kulttuurimaisema	Ihmisen jälki maisemassa
Rakennusperintö	Kulttuurihistoriallisesti arvokas rakennus tai rakennelma
Kaks fooninkinen	Kaksikerroksinen
Savupirtti	Hormiton rakennus, savuluukullinen rakennus
Fragmentti	Osa, kappale
Följari	Täkkihirsi, pystysuuntainen sidoshirsi
Salvos	Hirsikehikon hirsien muotoiluun perustuva liitos
Kruunu	Ikkunan vuorilautojen yläpuolen koriste
Porstua	Eteinen, usein kylmä
Kammari	Kamari, makuuhuone, huone
Färi	Väri, Lautta
Sola	Aukko rakennuksessa, jonka läpi ajetaan pihaan
Pelkkakivi	Rakennusta kannatteleva peruskivi
Hirsiarina	Perustusta kannatteleva hirsinen alusta tai kehikko
Vasikkaovi	Kaksilehtisen oven kapeampi osa
Riskutakka	Iso avotakka (Härmänmaalla)
Ootraus	Jalopuiden mukailu kuviointi
Kengitys	Alimman, kannattelevan hirsikerran vaihtaminen
Fragmentti	Kappale, pala jotakin
Permanto	Lattiataso (rakenteineen)

Uhriosa	Helposti vaihdettava, kuluva osa, säälle altis osa
Jalkaränni	Katon räystääsalueen kiinteä vedenohjain
Tratti	Suppilo, joka ohjaa vedet katolta
Makulatuuri	Hylkypaperi (laaduntarkkailusta poistettu)

1 JOHDANTO

Talonpoikaisissa puurakennuksissa on vielä jäljellä kulttuurikokonaisuus, jolla on ainutlaatuinen kansallinen arvonsa. Etelä-Pohjanmaalla on muutamia paikkoja, joissa on säilynyt kylämäisesti taloryhmiä ja lisäksi maakunnassa on monia yksittäisiä kohteita kunnostettuna tai kunnostamatta. Suurin osa säilyneistä rakennuksista on 1800-luvulta, mutta jonkin verran on rakennuskantaa 1700-luvulta asti. Jäljellä olevissa asuinrakennuksissa on säilynyt alkuperäiset tunnistettavat piirteet. Alueen rakennuksille on leimaa-antavaa kaksikerroksisuus tai puolitoistakerroksisuus sekä näyttävät ikkunarivistöt.

Punnittaessa rakennuksen rakennustaiteellista arvoa, ei sinänsä ole keskeistä se, että rakennus on ollut jonkun mahtimiehen asunto tai että se on kooltaan valtavan suuri, vaan tärkeintä on se, millainen rakennus on ollut suhteiltaan ja miten se soveltuu ympäristöönsä ja käyttötarkoitukseensa. (Leppo 1973, 7.)

Yli-Liinamaan kiinteistö, joka oli korjaussuunnittelutyön kohde, on tyypillinen härmäläinen maatilän päärakennus. Naapurikiinteistön kanssa se muodostaa yhtenäisen taloryhmän. Korjaustyönsuunnittelun tavoite oli ohjata työjärjestys siten, että lisävauriot ehkäistiin ja rakennuksen säilyminen mahdollistettiin seuraaville sukupolville.

2 ETELÄ-POHJALAINEN RAKENNUSPERINTÖ

Puuta on riittänyt Etelä-Pohjanmaallakin ja kiveä on käytetty vähän. Talonpoikainen rakennustaito perustuu salvoshirsitekniikkaan. Asumisen kehittyminen savupirtistä suurten kaksikerroksisten talonpoikaistalojen aikaan on ollut monen sukupolven kehitystapahtuma. Rakennustekniikat ja -tavat levisivät Länsi-Suomeen pääasiassa Ruotsista. Se olikin luonnollista meriyhteyden ollessa lyhyt Merenkurkussa ja kielimuurin ollessa vähäinen. Näin tulivat työvoiman luonnollisen liikkumisen mukana talonpoikaisen asuminen mallit ja rakennustekniikat juuri Etelä-Pohjanmaan alueelle Ruotsin puolelta. Pohjanmaalla ja rannikkoalueilla rakennettiin runsaasti kaksikerroksisia hirsitaloja, koska ne olivat hyvin käytännöllisiä. Pohjanmaan ruotsalaisalueilla tehtiin pientaloja, joiden alakerrassa oli tupa, porstua ja porstuan peräkamari, hyvin usein kaksikerroksiseksi (Kolehmainen 1998, 25.) Joskus toisessa kerroksessa ei ollut edes huoneita, vaan se oli tyhjää ullakotilaa. Tyypillisesti näitä niin sanottuja kaksifooninkisia (ruotsiksi våning = kerros) taloja on Vaasan rannikolta sisämaahan Virroille ja Jalasjärvelle sisämaassa sekä pitkin rannikkoa aina Oulun korkeudelle.

Laihialla sijaitsevaa Rapilan päärakennusta kuvaillaan seuraavasti ja kuvauksen voi yleistää alueen leimaantuneen rakennuskannan kuvaukseksi. Rapilan päärakennuksessa ovat 1700-luvulle tyypillinen seinälaudoitus, profiloitunut räystäs- ja tuulilaudat sekä pilasterit ja yksinkertaisen tyylikkäätsä kuusiruutuiset ikkunat. Seinähirret on tuettu pystytukipuilla eli följureilla, jotka kiinnitettiin seinän molemmin puolin läpipultein (Kolehmainen 1998, 345). Kuvauksen kaltainen on myös kaksikerroksinen Liinamaan talo, joka on siirretty Törnävän Maakuntamuseon alueelle Seinäjoelle Ylihärmän Liinamaasta.

Useimmiten nämä rakennukset on vuorattu pystyrimalautoituksella ja ne on maalattu punamultamaalilla. Osassa rakennuksista tukipuut eli följarit on vuorattu eri tavoin tuoden rakennuksiin erilaista ilmettä ja rytmiä. Tukipuiden vuoraukset on yleensä maalattu, kuten nurkkasalvoksien laudoituksetkin, eri värillä kuin runko. Etelä-Pohjanmaan alueella ne ovat useimmiten valkoisia. Rannikko-Pohjanmaalla on tyypillistä, että vuorauksien väritykset ovat saaneet vahvemmin vaikutteita Ruotsista, jossa suosittua olivat erilaiset keltamullan sävyt aina tummaan tervan sävyyn.

Kuvassa 1. Törnävän museoalueelle siirretty Liinamaan talo, jota ei ollut vuorattu. Vuoraaminen tehtiin vasta useiden vuosien jälkeen, kun hirsikehikko oli painunut. Syitä vuoraamatta jättämiseen on voinut olla vaikka muutokset ruokakunnan tilanteessa ja taloudessa.

Kuva 1. Maakuntamuseo Seinäjoki, Törnävälle siirretty Liinamaan talo.

2.1 Härmänmaalla tyylinä

Lapuan kotitalostaan kertoo haastattelussa Iivo Anttila (s.1905) teoksessa Talonpoikaistalot, vuonna 1977 seuraavasti:

”Alun perin tässä ei ole ollut mitään ulkokuistia. Koko viime vuosisadan aikana tässä on ollut vain kaksi ulko-ovea. Tiilikatto on tehty joskus 1940-luvun alussa. Sitä ennen on ollut pärekatto.”

Tämä kuvaus sopisi moniin eteläpohjalaistaloihin. Myöhemmin rakennettiin kuitenkin ulko-ovien edustalle avokuisteja ja vasta myöhempiä tyyli vaikutteita matkien isoja ikkunallisia lasikuisteja. (Kolehmainen 1998, 77.)

Alueen rakennuksille on tyypillistä kaksikerroksisuus tai puolitoistakerroksisuus, jolloin yläosassa on samassa linjassa alakerran ikkunoiden kanssa niin sanotut

haukkaikkunat tai pienemmällä murrealueella, kuten Härmänmaalla, rinta-akkunat. Yläkerran ikkunat saattoivat olla myös "kaksrintaaset" eli neljäruutuiset, vaikka yläkerrassa ei täyttä huonekorkeutta ollutkaan. Tyypillisesti ikkunarivistön määrä pitkällä sivulla kuvasti talon vaurautta. Aina ei kulje käsi kädessä rakennuksen arvioitava pituus suhteessa ikkunoiden määrään. Myös lyhyempiin rakennuksiin voitiin sijoittaa erittäin tiuhaan useita ikkunoita, että rakennuksen mittasuhteet näyttäisivät suuremmalta.

Suureellisuutta on käytetty kuvaavana terminä kerrottaessa eteläpohjalaisista taloista. Montaa näistä "suurellisista" ratkaisuista voi perustella toiminnallisuudella, tyyliä ja rakennustavalla. Ylöspäin kasvava salvos (liuhu) on erittäin perusteltua nurkkien säänkestävyyttä arvioitaessa. Kirkon- ja laivanrakentajina pohjalaisilla oli vankka kokemus suurista puurakennelmista (Böök & Seppovaara 2008, 84). Taitoa tuotiin kotiin, eikä vaurautta ollut tapana piilotella, koska se kertoi ahkeruudesta. Härmänmaalla on sanottu useasti: *"Kun pohojalaastalon erees seisoo, tuloo taloon kurkoottaa taivahalle"*. Totta tämä sanonta on siinä mielessä, kun reilusti kasvavan salvosnurkan vieressä seisoo ja katsoo ylös, perspektiivi vääristymästä, tulee todella tuntu suuren suuresta ja uskottavasta rakennelmasta. Tätä tukevat usein räystäiden alapinnan viistot aluslaudoitukset ja niiden usein harkiten rakennetut linjat kohti päätykolmiota. Nämä osat, nurkkasalvoksen laudoitukset sekä niiden yläpää ovatkin alueen taloille tyypillisesti koristeellisimmat osat. Ikkunoiden ylälaudoitukset eli kruunut ovat joissakin taloissa myös huomiota herättävän koristeellisia, etenkin ruotsinkielisen rannikon taloissa.

Sisätiloissa tilajärjestys on yleensä sellainen, että ulko-oven kohdalla on porstua eli kylmä eteinen, josta kuljetaan tupaan, ja porstuan takana on kammari eli makuuhuone. Talon koon mukaan toisessa päädyssä on joko asuintupa, suurehko kammarit tai pienempi salihuone ja kammari. Eri tiloille on pitkin Etelä-Pohjanmaata useita eri murrenimityksiä. Yläkerrassa on ollut yleensä korkeuden mukaan, joko kammareita tai kesäsali ja kammareita. Yläkerta on voinut olla myös rakentamatonta tilaa, mutta ainakin rakennus näkyy ja näyttää komealta.

2.2 Liinamaan rakennuskulttuurihistoriallinen ja maisemallinen arvo

Kuva 2. Yli-Liinamaan eteläpuolelta aukeaa kulttuurimaisema kohti Simpsiötä.

Kuvassa 2. Kauhavan-Ylihärmän alajokialuetta, joka on soista ihmisen raivaamaa. Ihminen on luonut kulttuurimaiseman raivaamalla, rakentamalla, viljelemällä ja kasvattamalla. Lepon kuvaa osuvasti: ”Maa on. Maisema näkyy. Ihmisen jälki maisemassa: kulttuurimaisema.” (Leppo 1997, 6)

Museoviraston kriteerejä aluekohteiden valtakunnallisen merkityksen arvioinnille on ollut se, että aluetta muovaavat historialliset elementit, kuten tiestö, peltojen sijainti, rakentamisen suhde maisemaan ja rakennusten perinteinen sijoitus pihapiirissä ovat säilyneet tai selkeästi havaittavissa. Härmänmaan maisema-alueeseen kuuluu joki- ja peltomaisemaa: Lapuan-Kauhavan Alajoki; Lapua, Kauhava, Ylihärkä, Alahärkä. (M 66/1992. Ympäristöministeriö)

Liinamaan talot sijaitsevat Lapuanjoen jokialueella Liinamaan sillan läheisyydessä, valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi määritellyllä alueella. Nämä alavat maat aina Lapulta Alahärmään asti ovat vanhoja ojitettuja soita ja muodostavat valtakunnallisestikin merkittävän maisemakokonaisuuden sekä yhden Suomen laajimmista peltoaukeista.

Tien eteläpuolelle on jäänyt kaksi tilakeskittymää, jotka myöhemmin on jaettu suvun kesken kahdeksi eri tilaksi. Nämä talot muodostavat Liinamaantien eteläpuolella

tiivin ryhmän, jonka sulkee tienvarren suuntaisesti toiseen taloon kuuluva luhtiaittaryhmä ja joen puolella joen suuntaisesti kiinteistön päärakennus, joka on puolitoistakerroksinen. Etelään peltoaukeille avutuvan suunnan sulkee käsiteltävän kiinteistön pitkä aittarivistö ja sen varsinainen päärakennus samansuuntaisesti lähenne-
tyssä kuvassa 3. & 4. koko Liinamaan miljöö.

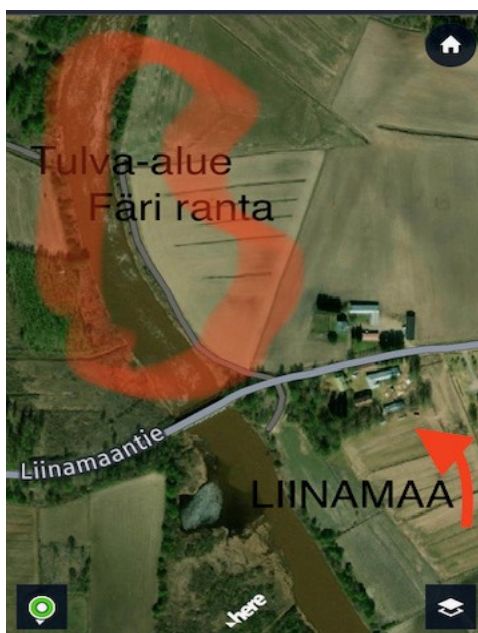

Kuva 3. Liinamaan talot noin vuonna 1932. Rajattu kuva (Paulaharju 1932.)

Kuva 4. Liinamaan talot. Etualalla on Yli-Liinamaan pihapiiri. Seinäjoelle Törnävän museoalueelle on siirretty kuvan ylälaudassa oleva Liinamaan maalaamaton talo. (Paulaharju, 1932.)

Liinamaan kiinteistöihin on ennen ajettu vanhalta Alahärmä–Kauhava-tieltä. Tältä tieltä tuleva pistotie jokirantaan on aikanaan päättynyt Liinamaan talojen kohtaan. Hieman tästä taloryhmästä jokijuoksua alas on ollut vanha lauttapaikka Lapuanjoen yli. Paikallisesti tätä on kutsuttu Färi-rannaksi. Joki on Liinamaan talojen kohdalla melko syvällä uomassaan, mutta heti taloryhmän ja nykyisen Liinamaan sillan jälkeen alkaa niin kutsuttu tulvajärvalue kuvassa 5. Siinä kohtaa vesi nousee tulvien aikaan laajasti pelloille. Kaikki liikenne sillan valmistumiseen asti tapahtui käyttäen alempana jokijuoksua, siis lauttaa ja lautturia. Se oli kuitenkin vaarallista erityisesti kevättulvien aikana.

Kuva 5. Tulva-alue Liinamaan alapuolella. Satelliittikuva 2020, Here-sovellus

Ylihärmäläiset olivat tehneet jo vuonna 1905 kuvernöörille anomuksen sillasta. Silta valmistui kuitenkin vasta 1932. Liinamaan rakennusten alue osoittautui hyväksi rakennuspaikaksi sillalle, koska siinä kova maa tuli vastaan jo yhdentoista metrin syvyydessä, kun taas Färi-rannassa vasta 27 metrissä on kovaa maata (Ylikangas 1932, 71).

Tämän käsiteltävän pihapiirin suunnittelussa tuli huomioitavia seikkoja siitä, että kiinteistöt ovat eri omistajien hallussa. Kuitenkin näiden kahden kiinteistön yhdessä muodostama suljettu pihapiiri pitäisi säilyä siten, että omistajien käytännön asiat ratkeavat. Kuvassa 6. kiinteistöjen sijainti toisiinsa nähden.

Kuva 6. Yli-Liinamaa ja taka-alalla oleva naapurikiinteistö muodostavat yhdessä suljetun pihan.

Liinamaan tila mainitaan perimätiedossa ensimmäisen kerran 1691, mutta maarekisteriin tila on kirjattu 1909. Tilalla oli yksi asuintalo, jonka rakensivat 1830-luvulla seksmanni Juho Liinamaa ja hänen vaimonsa Anna Martintytär. Talo on perimätiedon mukaan sijainnut tontilla tien suuntaisesti. Seuraavaksi tilan peri Liisa Juhontytär Liinamaa, joka avioitui Juho Eliaanpoika Kurjen kanssa. Liisa ja Juho saivat neljä lasta, joista kaksi vanhinta tytärtä, Maria Fredrika ja Anna Sofia, perivät Yli-Liinamaan tilan. (Länsikallio 2019)

Maria ja Anna avioituvat kummatkin 1890-luvulla. Siinä vaiheessa tila jaettiin ja Maria sai alkuperäisestä talorakennuksesta kaksi kolmasosaa. Talot siirrettiin tällöin nykyisille paikoilleen. Anna sai siis talosta yhden kolmasosan ja hänen miehensä Matti Kantola toi taloon toisen rakennuksen osan kotitalostaan Kauhavalta. Tämän takia kohteen talon ikkunoissa on sekaruudutus. Talon yläkerrassa on myös selvästi havaittavissa, että talo on koottu kahdesta eri rakennuksesta. Vuotta 1873 käytetään Yli-Liinamaan talon rakennusvuotena. (Länsikallio 2019)

Annan ja Marian isovanhemmat asuivat tien toisella puolella Liinamaan talossa, jonka päärakennus, luhtiaitta ja sauna, on siirretty Seinäjoelle Törnävän maakuntamuseo alueelle 1968.

Anna Liinamaan avioliitosta Matti Kantolan kanssa syntyi kolme lasta, joista nuorin poika Juha Vihtori Liinamaa peri talon ja jäi isännäksi. Taloa emännöivät Juhan

jälkeen tyttäret Aune Liinamaa (1906–1967) ja Aini Liinamaa (1921–1992), Aini jäi viimeiseksi maanviljelystä ja kotieläintuotantoa harjoittaneeksi omistajaksi. Vuoteen 1982 tila oli maataloustila. (Länsikallio 2019)

Päärakennukset ovat verrattain hyvin säilyneitä ja muodostavat ulkorakennuksineen suljetun pihapiirin. Yli-Liinamaan pihapiirissä on ollut myös talon pojan, agronomi Matti Liinamaan suunnittelema, 1930-luvulla rakennettu navetta. Se on kuitenkin palanut. Rantasauna on tuhoutunut.

Näiden kahden kiinteistön muodostamassa pihapiirissä on kuvattu vuonna 2012 elokuvan *Härmä*. Kuvassa 7. Yli-Liinamaan etualalla tehty elokuvakohtaus ja kuvassa 8. omistajanvaihdoksen hetkellä otettu kuva.

Kuva 7. Elokuva "Härmä" pihapiirikohtaukset kuvattiin Yli-Liinamaan pihapiirissä 2012. Kuva: Filmikamari

Kuva 8. Liinamaan suvun edustajat kaupanteon jälkeen uuden omistajan Länsikallion ja hänen tyttärensä kanssa.

3 KORJAUSHANKKEEN SUUNNITTELUA EDELTÄVÄ INVENTOINTI

Kuva 9. Näkyymä eteläseinustalta länteen Lapuanjokea kohti. Rannassa oli vahva puusto.

Korjauksen kohteena on vain toinen Yli-Liinamaan pihapiirin päärakennuksista ja tontista. Tilat ovat eri omistajien hallinnassa. Suunnittelussa huomiottiin se, että pihapiiri näyttää Liinamaan tien puolelta yhtenäiseltä.

Tulevan pihapiirin suunnittelu aloitettiin rakennuksen korjaussuunnittelun yhteydessä, koska maanrakennustyöt, puunkatotyöt ja tontin raivaus olivat huomattavat, ja oli perusteltua tehdä ne koko tontin osalta yhdellä kertaa. Koko pihapiiri oli täysin umpeen kasvanut ja siellä oli erittäin suurta puustoa (kuva 9. & 10.) Kaikki pihan ajoväylät täytyi rakentaa tässä vaiheessa liittymästä saakka. Samalla tehtiin rantaan pihaväylä tulevalle saunalle sekä hahmoteltiin koko rakennuksen tuleva käyttötapa.

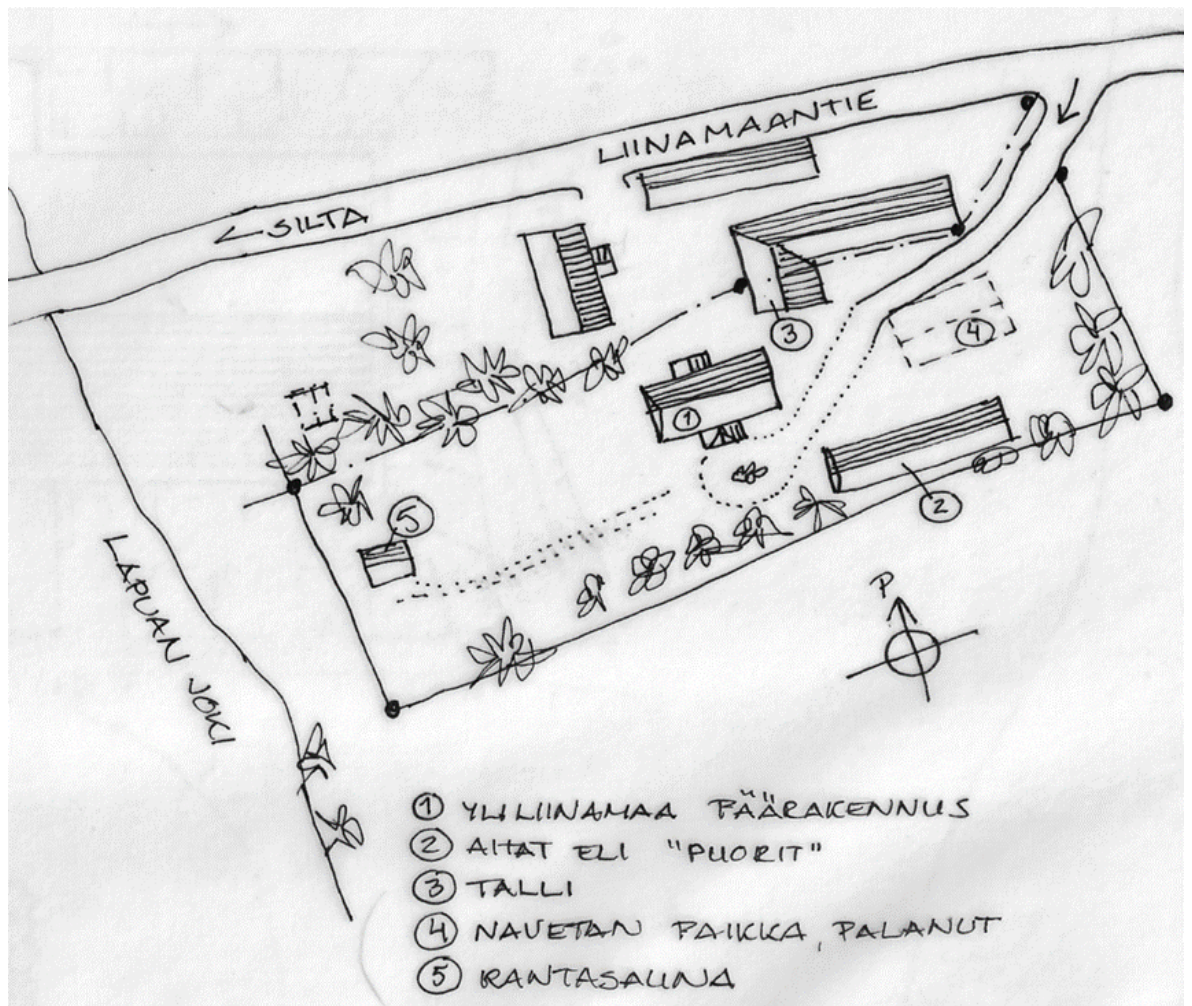
Kuva 10. Rannasta kaadettuja suuria puita.

Rakennusten lähiympäristön kasvillisuus oli villiintynyt elokuvan teon jälkeen. Elokuvan teon yhteydessä oli tehty joitain lavastuksellisia lisäyksiä sekä korjauksia ulkorakennuksiin niiltä osin, kuin ne elokuvan kohtauksissa näkyvät. Sisäänajo pihapiiriin oli tehty etelän puolelta pellolta siten, että pihaan ajettiin aittasolan kautta. Eteläpohjalaisessa murteessa sola tarkoittaa läpikulkuaukkoa rakennuksessa. Nämä solat ovat tyypillisiä umpipihan pihapiirin rakennuksissa. Näitä solia on nähtävissä vielä Etelä-Pohjanmaalla vanhoissa pihapiireissä.

Kuva 11. Ulkorakennuksessa sijaitseva sola

Tontin koko on 0,487 hehtaaria. Sen etelärajassa on pitkä aittajono. Lisäksi rakennusryhmän päätaloilla on yksi talli- ja aittaryhmä siten, että niillä on yksi yhteinen seinä. Yli-Liinamaan pihapiiriin on tontin itäkärjestä kantatieltä liittymä, ja pihaan ajetaan vanhan navetan jäljellä olevien perustuksien viertä. Tästä viimeksi rakennetusta navetasta on jäljellä vain kivijalka ja agrologi Matti Liinamaan tekemät rakennuspiirustukset. Itse navetta on palanut. Jäljellä on graniittiset luonnonkivijalat, joita tullaan myöhemmin hyödyntämään. Tontti rajoittuu länsisivulta Lapuanjokeen, jonka törmä on tässä turvallisen korkealla tulvavesiltä. Rannassa on ollut myös luonnonkivijalalle rakennettu rantasauna eli jokisauna. Siitä on jäljellä perustus, ja se aiotaan rakentaa uudelleen. Rakennukset sijaitsevat kuvan 12. mukaisesti.

Kuva 12. Rakennuksien sijainti: 1 Yli-Liinamaa päärakennus, 2 aitat, 3 talli, 4 palanut navetta, 5 tuhoutunut rantasauna.

Kun rakennusryhmässä on tiiviisti kaksi kahden eri omistajan kiinteistöä, tuo se mukanaan suunnitteluun uusia näkökulmia. On huomioitava miljöön säilyminen, mutta myös käytännön elämä samassa pihapiirissä. Kiinteistön suotuisat ilmansuunnat ovat sellaiset, että ne vaikuttavat suunnitteluun ja rakennukseen ulkoa sekä sisällä.

Yli-Liinamaan talon pitkälle pohjoisseinälle on lisätty keltamullalla maalattu umpikuisti. Myös toisen kiinteistön pitkällä sivulla, jonka pääty tulee Yli-Liinamaan päärakennusta kohti, on keltamullalla maalattu kuisti. Kummankaan talon päätykolmioita ei ole maalattu keltamullalla, mikä on ollut yleistä kuistien rakentamisen yhteydessä. Keltamullalla maalatuista päätykolmioista ja uusista kuisteista on tullut kuitenkin eteläpohjalaisia taloja leimaava piirre. Keltamulta oli paljon arvokkaampaa kuin punamulta, joten koko rakennuksen maalaaminen keltamullalla olisi ollut kallista. Voisi ajatella pohjalaiselle luonteelle olevan sopivaa lisätä muutostyön yhteydessä hieman kalliimpaa väriä.

Perinteisesti eteläpohjalaistaloissa on ollut vain ”susiovi” eli kahdessa osassa aukeava ovi tai pariovi pitkällä sivulla ilman katosta tai avokatoksella. Kuistiperinne on kuitenkin jo lyönyt leimansa eteläpohjalaistalohin siten, että sen purkaminen tai muuttaminen muuttaisi rakennuksen totuttua leimaa. Näin ollen ei ole syytä palata kuistittomaan ratkaisuun. Ajan ja tarpeen tuomista muutoksista voi tulla niin hyvin sovitettuja, että ne vaikuttavat alkuperäisiltä ratkaisuilta.

Päärakennuksen käyttö- ja käyntipiha muuttuvat rakennuksen etelä puolelle, entiselle takapihalle. Tämä on perusteltua suotuisalla eteläilmansuunnalla sekä kahden kiinteistön oleskelupihojen eriyttämiseksi. Umpikuisti ei tule enää palvelemaan pääsisäänkäyntinä, ja sisätiloissa tehtävät muutokset tuovat sille muuta käyttöä esimerkiksi vilpolana. Kuistille paistaa myöhäisillan aurinko kesäaikana. Uudet pesutilat on mahdollista rakentaa siten, että kuistia hyödynnetään. Tontin Lapuanjoen puoleinen ranta oli lähes umpeenkasvanut. Raivaustyön jälkeen maisema avautuu joelle länteen viettävää rinnettä. Kuvassa 13. umpikuisti kuvattuna talvi-illassa.

Kuva 13. Pohjoissivun kuisti.

Kuva 14. Törnävän museoalueelle siirretyn Liinamaan talon avokuisti.

Vastakkaiselle puolelle päärakennusta rakennetaan pohjalaistaloihin jo aiemmin kuuluneen kaltainen avokuisti (kuvassa 14. Liinamaan talon avokuisti). Talon sisällä rakenteellinen tilajako ei muutu, vain tilojen käyttötarkoitus. Entisestä kammarista

tulee nyt sisääntuloaula, joka on lähes samankokoinen kuin nykyinen eteinen eli porstua. Rakennuksen mittasuhteet ovat suotuisat tälle muutostyölle, koska molemmissa päissä rakennusta on kaksi-ikkunaiset tilat ja keskellä hirsisten väliseinien erottama tila. Julkisivusta tulee tasapainoinen, koska julkisivua rytmittävät myös hirsiseinälinjojen salvokset, jotka laudoitetaan. Se rajaa symmetrisesti eteläisivulle tulevaa uutta avokuistia. Kuvassa 15. julkisivua rytmittäviä salvos- ja täkkilaudoituksia naapuritalossa.

Kuva 15. Lapuanjoen rantaan viettävän jokipenkan puuston raivaus ja uuden käyntipihan raivaus etelän puolelle.

Kaunis kulttuurimaisema aukeaa uudelta kuistilta etelään kohti polveilevaa jokimaisemaa, peltoaukeaa ja Lapuan Simpsiötä. On perusteltua saada tämä kulttuurimaisema näkymä osaksi kiinteistöä. Kuvissa 16. ja 17. näkymät kuvattuna keväällä ja talvella.

Kuva 16. Alkukesän näkymä uudelta käyntipihalta etelään Lapuan Simpsiön suuntaan.

Kuva 17. Lapuanjoen kulttuurimaisemaa talvella.

3.1 Päärakennuksen yleistilanne

Rakennus oli jätetty kylmäksi ja ympäristö jäänyt hoitamattomaksi. Aivan rakennuksen ympärillä oli vahva villiintynyt kasvusto. Puusto oli kasvanut haittaavaksi lähellä rakennusta. Päärakennuksen länsipäädyssä oli kolme erittäin suurta kuusta ja kaksi suurta haapaa. Piha-alueen ja rakennuksen ympäristö oli kerännyt maatuivista kasveista multaista maa-ainesta, korottaen kauttaaltaan pintamaita. Pintavedet olivat ohjaamatta ja rakennuspaikka oli kostea. Salaojitusta ei ollut ja pihapiirin avo-ojitus oli toimimaton. Vuosien saatossa kasvusto oli tukkinut tontin. Tonttiraja viereiseen kiinteistöön oli yhtenäistä osin hoitamatonta vanhaa nurmialuetta.

Rakennuksessa ei ollut rännejä eikä syöksytorvia. Vesi ohjautui rakennuksien sivustoille ja niiden alle. Päärakennuksen ulkovuoraus oli alaosistaan kauttaaltaan kärsinyt kasvillisuuden ylläpitämästä kosteudesta. Sisällä tehtyjen havaintojen mukaan voitiin olettaa koko rakennuspaikan olevan kauttaaltaan kosteaa aiheuttaen laho- ja kosteusvaurioita.

3.2 Perustus

Päärakennuksessa on luonnonkiviperustus, joka koostuu osin muotoilluista graniittikivistä sekä pelkkakivien (nurkkakivi) väliin kootuista luonnonkivistä. Tämä rakenne liittyy multapenkkirakenteeseen. Se oli pinnoitettu 1950–60 luvuille tyypillisesti kauttaaltaan betonilla. Seinien valuedet ohjautuivat betonia myöten osin kivijalkaan ja rakennuksen alle. Niiltä osin, kun betonikuori ulkoni, oli laitettu myöhemmin pellityksiä, jotka eivät kuitenkaan olleet estäneet betonin rapautumista ja vesien ohjautumista rakennukseen alle. Betonikuoren ulkoneva yläpinta oli viettänyt osin rakennukseen.

Kuisti oli rakennettu kivipaaluille ja alaosassa ei kasvuston vuoksi ollut tuulettumiseen tilaa. Kuisti oli lisännyt kosteusrasitusta tälle osalle päärakennusta. Kattovedet olivat valuneet koko päärakennuksen osalta kivijalan viereen ja rakennuksen alle pitäen yllä kosteutta ja lisäten routimista. Tarkasteluhetkellä huomattiin, että kivijalan viereinen maakerrostuma oli vuosien saatossa lisääntynyt.

Pelkkakivet eli nurkkakivet vaikuttivat olevan painumattomia. Tätä tuki havainto siitä, ettei kattolinja ollut juurikaan painunut. Hirsiarinan olemassaolosta ei saatu havaintoja. Rakennus oli pääosin pysynyt korossaan, ja suuria kivijalan painautumisia ei ollut havaittavissa. Kuvassa 18. luonnonkivijalka päällystettynä betonivaipalla.

Kuva 18. Luonnonkiviperustuksen betonikuori sekä maatunutta kasvustoa.

Rakennuksen itäpääty oli arviolta noin 5 senttimetriä alempana koillisnurkasta. Itäpäädyssä rakennuksen poikittaiseen sisähirsiseinään asti oli alkuperäinen multapenkkiperustus. Tämän osan perustus päästiin tarkastamaan lattialuukusta. Havaintojen mukaan kivipenkki oli kohtuullisen järjestelmällinen. Multapenkkirakenne oli täytetty kivillä ja hiekalla. Tuuletuskanavat, jotka oli valmistettu puusta, olivat lahonneet ja melkein tukossa. Maaperä oli multipenkkien ulkopuolella, siis keskellä märkää. Kauttaaltaan oli tilassa orgaanista lahonnutta ainesta poistetusta lahovaurioituneesta lattiarakenteesta. Kuvassa 19. nähdään maatunutta ainesta.

Kuva 19. Multapenkki lattioiden avaamisen jälkeen.

Rakennuksen eteläpäädyn tupaan ja keskellä olevaan kamariin on tehty 1970-luvulla lattiamuutostyö. Multapenkkien päälle on valettu niin sanottu roskavalu ja entisen ison tulisijan paikalle tehtyjen pesutilojen alueelle myös pintavalu. Tämä rakennuksen osa saneerataan suunnitelman mukaan toisessa vaiheessa. Multapenkin päälle valetun permannon yhteydessä on yleensä täytetty rakenteen keskiosa saatavilla olevalla hiekalla. Todennäköisesti lahovaurioita löydetään lattiaa avattaessa. Ulkopuolelta tarkasteltaessa sienivaurioita on ainakin hirren ulkopinnassa, joka on seinän vierustojen kasvuston vuoksi pysynyt kosteana. Tarkastelupaikassa hirren sisäpuoli tuntuu kuivalta ja vaurioitumattomalta. Todennäköisesti kuitenkin lahoa löytyy, koska valun ja puun kosketuspinta on altis ongelmille. Ulkopuolelta nähdyt lahovauriot kuvassa 20.

Kuva 20. Länsipäädyn alapohjan "roskavalu" 1970-luvulta.

3.3 Ulkoseinät ja hirsirunko

Päärakennukseen on suoritettu korjaavaa punamultamaalausta ennen vuoden 2012 Härmä-elokuvan tekoa. Maalaus on kuitenkin kauttaaltaan uusittavassa kunnossa. Rakennuksessa ei ollut löydettävissä muita maaliaineita kuin keittopunamultamaalia, lukuun ottamatta umpikuistin ja salvoslaudoitusten öljymaalipintoja.

Päärakennuksen ulkovooraus on tehty pystyrimalauoituksella epäsäännöllisellä lautaleveydellä. Jonkin verran on uusittu pystyrimoja. Pystyrimalauoitus oli katkaistu alakerran ikkunarivistön alareunasta ja korvattu vaakaan asennetulla paneelilauoituksella. Tämä oli todennäköisesti tehty samaan aikaan kun länsipäädyn huoneisiin on tehty saneeraus 1970-luvulla. Kuvat 21. ja 22. laudoituksesta.

Kuva 21. Itäpäädyn pystyrimalaudoitus on hyvin säilynyt.

Kuva 22. Eteläsivun ulkoseinä oli täysin uusittavassa kunnossa.

Paneelilaudoitus oli kauttaaltaan huonokuntoinen. Katkaisun kohdalla on ollut osin lauta tippalautana, josta osa oli jälkeempään korvattu pellityksellä. Tästä huolimatta pystyrimaseinän valuedet ovat vaurioittaneet alaosan paneelilaudoituksen kauttaaltaan.

Länsipäädyssä ankarasta ilmansuunnasta huolimatta suuret kuuset ovat suojanneet rakennuksen pystyrimalaudoitusta ylös asti siten, että se on säilytettävissä. Pohjoisen pitkän sivun laudoitus on säilynyt alaosaan lukuun ottamatta kohtuullisena. Pohjoisseinällä olevan kuistin yläpuolelta on puuttunut katon ja seinän liitoskohdasta suojaus, ja vesi sekä lumimassat ovat päässeet tekemään tuhoa myös pystyrimalaudoitukseen. Kuistin harja oli myös liian korkea yläpuolisen seinän ikkunaan nähden. Itäpäädyssä pystyrimalaudoitus on kokonaisuudessaan säilynyt suorastaan hämmästyttävän hyvin. Koko eteläseinän pystyrimalaudoitus oli kauttaaltaan uusittavassa kunnossa.

Kuisti on kevyesti rakennettu ja ulkolaudoitus on alaosiltaan uusittavassa kunnossa. Etuosassa helmalaudat ovat lahonneet. Keltamultasävyinen pinta on uusittu ennen vuotta 2012 öljymaalilla, samoin valkoiset koristelaudoitukset.

Täkkihirret eli följarit olivat suurimmaksi osaksi hyväkuntoisia. Osassa niistä oli lautakotelosuojaus. Yksi täkkihirsi eteläseinustalla oli menettänyt muotoaan siten, että se kaartuu alhaalta ja ylhäältä ulospäin. Tämä täkkihirsi oli ollut suojaamaton, mutta myös ankaralle säänvaihtelulle kriittisessä paikassa. Kauttaaltaan kuusi täkkihirttä, kaksi eteläseinällä ja neljä pohjoisseinällä, on ollut laudoittamatta ilmeisesti halutun ulkonäön vuoksi. Itäpäädyssä hirsinen väliseinä on loviliitoksella yhdistetty päätyseinään ja sen peittää ja suojaa laudoitus. Eteläseinustan täkkihirsi on säilynyt hyvin ilmansuunnasta huolimatta vahvan puuston suojaamana. Nämä kaikki oli maalattu punamultamaalilla ja muut laudoitetut valkoisella. Tällä ratkaisulla oli ilmeisesti tavoiteltu sitä, ettei ollut haluttu pitkän eteläseinän visuaalisia katkoja. Naapurikiinteistössä sen sijaan eheä pitkä seinä on katkottu valkoisilla täkkihirsi ja salvoskoteloilla, jotka on maalattu valkoisiksi. Kuvissa 23., 24. ja 25. on vaurioita nähtävillä.

Kuva 23. Suojaamaton täkkihirsi ja suojattu salvos.

Kuva 24. Uusittava täkkihirsi eteläseinustalla.

Nurkkasalvokset oli suojattu laudoituksella ja ulko- ja sisänurkkien neljäsosa pyöröhirrellä. Ne olivat kuitenkin tehneet tehtävänsä ja suojanneet salvokset. Eteläseinällä salvostäkit eli kulmatäkit olivat alaosistaan täysin lahonneita ja yläosista sään kuluttamia.

Kuva 25. Kaakkoisnurkassa eteläseinustalla oli salvostäkki ¼ hirttä.

Kuva 26. Koillisnurkassa salvostäkit olivat säilyneet alaosaa lukuun ottamatta.

Hirsirungon kuntoa pysyttiin arvioimaan kattavasti vasta, kun alaosan panelointi purettiin (kuvassa 27.) ulkopuolelta ja itäpäädyn huoneista poistettiin pintamateriaalit ja permanto.

Kuva 27. Hirsirunko arvioitavana.

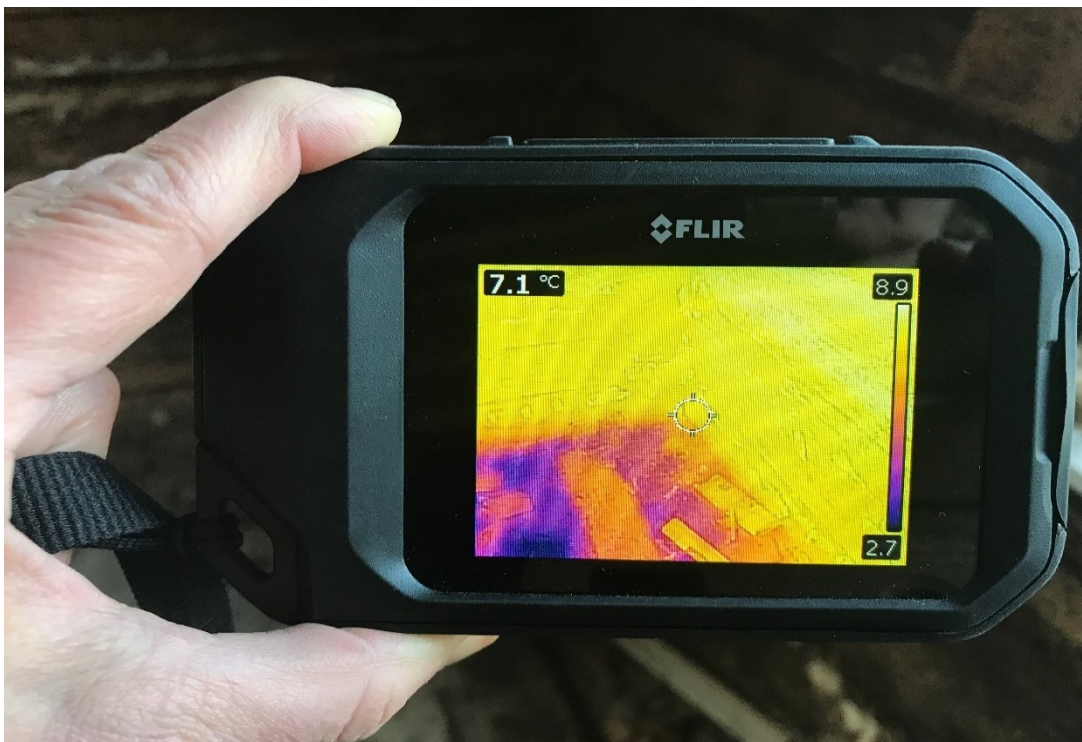
Hirsirungonkorjaukset arvioitiin silmämääräisesti ja mekaanisesti eri työkaluin etsien heikkoja kohtia. Pohjoispuolen ikkunoiden alapuolella oli erityisesti lahovaurioita johtuen laudoituksen alla olevasta kosteusmäärästä. Kaikkiällä ikkunoiden alla hirsirungossa on vaurioita toimimattomien ikkunoiden tippalautoitusten vuoksi.

Perustuksen ja maaperän kosteuden vuoksi itäpäädyssä alaosan hirsissä oli huomattavia lahovaurioita, ja ne olivat silmämääräisesti vaurioita tutkittaessa ruskolahottajia, jotka kuuluvat lahottajasieniin. Ruskolahottajat haukkaavat etenkin selluloosaa ja jättävät jälkeensä ruskeaa ligniinipitoista puuta. Ruskolahottajat suosivat havupuuta, joten meidän rakennuslahottajamme kuuluvat tähän ryhmää. Ruskolahottajien tuhoa sanotaan kutistumis- eli korroosilahoksi (latinaksi corrodo = syövyttää). Koska siinä katoaa pitkittäislujuutta antava selluloosa, puu kutistuu ja katkeilee pieniksi ruskeiksi muruiksi (Kaila. 1997, 304).

Lisäksi silmämääräisesti arvioitiin jonkin verran kellarisienen rihmastoja, mutta ei sille tyypillistä pilvimäistä aktiivista itiöpesää, joten materiaalin voidaan päätellä olleen hieman pahempaa kuivemmissa olosuhteissa. Oikeastaan sienien tunnistaminen ei ole niin tärkeää. Kaikki sienivauriot ovat loppujen lopuksi korjattavissa samalla tavalla: syy on poistettava ja puu on kuivattava.

Olennaista on tietoa siitä, onko löydös vain muisto jo päättyneestä kosteusvauriosta vai onko lahottajasieni aktiivinen. Tätä voidaan tutkia rakenteen kosteutta mittaamalla. Jos puun kosteus on alle 20–25 %, siinä ei ole aktiivista sientä. (Kaila. 1997, 305) Hyönteisvaurioita oli jonkin verran havaittavissa. Muuta tutkittaessa lähemmin kaikki vaikuttivat olevan vanhoja esiintymiä, eikä niiden läheisyydestä keväällä 2019 tai 2020 löydetty vaaleaa jauhoa, mikä olisi osoittanut sienet aktiivisiksi.

Kohteessa arvioitiin hirsirunkoa silmämääräisesti ja mekaanisesti. Tämän lisäksi kuvattiin Itäpäädyn hirsiseinät sisältä lämpökameralla, joka heijastaa kostean puun alemman lämpötilaan perustuen. Kuvassa 28. lämpökameran näyttöä.

Kuva 28. Lämpökameralla tutkittiin hirsistä ja niskoista, mitkä ovat kosteita, ja etsittiin multipenkin kosteimmat alueet.

3.4 Ikkunat

Ikkunat olivat kauttaaltaan lähes korjaamattomassa kunnossa, mutta kuistin ikkunat ja muutama yläkerran ikkuna olivat korjattavissa. Rakennuksessa on sekaruudutusta, joka kertoo siitä, että ikkunoita on uusittu eri aikakausina. Eteläpäädyn tuvassa oli kauttaaltaan T-puiteikkunat, jotka ovat todennäköisesti 1920-1930 -luvulta. Eteläpäädyn T-puiteikkunat olivat myös kooltaan suuremmat kuin itäpäädyn 6-ruutuiset. Tämä vaikuttaa siltä, että ikkunoita ei ole teetetty varsinaisesti tähän taloon. Lisäksi se aiheuttaa epäsymmetriaa sekä vuorilaudoitukseen että ikkunakruunuihin. Yläkerran päädyissä oli 6-ruutuista ja pitkillä sivuilla 4-ruutuisia ja 2-ruutuisia ikkunoita sekaisin. Yläkerran pitkällä eteläsivuilla oli molempia vieretysten. Kuistin ikkunat ovat yksinkertaiset ja edustavat tietyn aikakauden lisärakentamista. Ne ovat koreellisempia kuin talon muut ikkuna.

Ikkunoiden tippalaudat olivat puiset ja kauttaaltaan lahonneet siten, että ne olivat juoksuttaneet vettä ulkolaudoituksen ja hirren väliin ja aiheuttaneet lahoa sekä ulkolaudoitukseen että hirsirunkoon. Kuvassa 29. ikkunan alla täysin lahonnut hirsi.

Kuva 29. Hirsirunkoon syntyneitä vaurioita ikkunan alla.

Kuva 30. Huonokuntoiset ikkunapuitteet, vuorilaudat sekä tippalauta.

Kuva 31. Esimerkki uudempien T-puiteikkunoiden huonokuntoisesta alapuitteesta.

Kuva 32. T-ruudutus talon eteläpäässä. T-ikkunat olivat ilman empirekoristetta eli ikkunakruunuja.

Kuvan 32. mukainen T-puite ikkuna on yleistynyt alueen taloissa 1900-luvun alussa ja sitä kutsutaan myös venäläisikkunaksi, koska se yleistyi Venäjän vallan aikana. Näissä ikkunoissa ei ollut koristeosaa eli kruunua. Kaikissa vanhemmissa ruutuikkunoissa oli jäljellä huonokuntoiset empiretyyliset ikkunakoristeet eli kruunut. Malli, joka on kuvassa 33. vanhempien ikkunoiden yllä, on tyypillinen alueella.

Kuva 33. 6-ruutuiset ikkunat, joissa koristeosa.

Ulko-ovet ovat vanhat massiivipeiliovet, ja ne ovat erittäin huonokuntoiset. Lukkoja ovesa on usealta aikakaudelta ja kaikki toimimattomia. Kuisti ja porstua ovat kylmiä tiloja. Niiden väliin on 1970-luvulla vaihdettu ikkunallinen laakaovi vasikkaosalla eli kapealla ovilehdellä.

Alkuperäinen ulko-oviaukko on tässäkin talossa ollut hirsirungon linjassa. Siitä ei ole kuitenkaan säilynyt eikä löytynyt mitään erillistä materiaalia. Todennäköisesti se on kuitenkin ollut pariovi, joka voidaan päätellä hirsirungon alkuperäisestä aukosta sekä saranointijäljistä. Ovesa oleva yläikkuna on todennäköisesti siirretty samalla, kun ovikin. Yläikkunat tehtiin, jotta muuten ikkunattomaan porstuaan saatiin luonnonvaloa. Ovissa ei ollut alkuperäisiä kahvoja. Ovet oli maalattu samalla keltamullan sävyllä kuin kuistikin, ja sama periaate on pihapiirin toisessa kiinteistössä. Ulkopinnan alkuperäisestä maalipinnasta tai sävystä ei löytynyt merkkejä, joten kyseessä on ollut jonkinlainen luonnonmaali. Ovien sisäpuolelta sen sijaan saatiin esille kuvassa 35. olevan maalikerroksen alta sininen väri.

Kuva 34. Vanhat ulko-ovet jouduttiin korjaamaan osittain, että rakenne säilyy ehjänä.

Kuva 35. Ulko-ovi sisäpuolelta kuvattuna.

3.5 Katto

Kuva 36. Katto pohjoislappeelta.

Rakennuksessa oli ollut alkuperäisesti pärekatto, joka oli jätetty aluskatteeksi myöhemmin tehdylle betonitiilikatolle. Tyypillisesti vanhentunut betonitiilikatto kuvassa 36. Tiilikate oli sammaloitunut ja jäkälöitynyt ja se oli kriittisessä kunnossa. Näkyvät vuodot olivat löydettävissä pääasiassa räystääsalueelta. Jokunen vuotokohta oli myös rakennusalan sisäpuolella. Eteläpäädyn piippu oli purettu ja entisen läpivienin kohdalta katto oli paikattu siten, että siellä oli havaittavissa vuotoja. Kantavan kattorakenteen kunto päästiin toteamaan ullakolta ja toisesta kerroksesta ja sen todettiin kuitenkin olevan hyvä.

Räystäät ovat rakennuksen tyylin mukaan laudoitettu yksinkertaisella mallilla profiililaudalla umpeen kauttaaltaan siten, että ne muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden tuulilaudoituksen kanssa. Laudoitus paljasti katossa vuotoja, erityisesti räystääiden alueella. Räystääiden alapuolinen laudoitus on pitkiltä sivuiltaan lahonnut näiden

vuotojen takia. Pohjoissivulla oli tuotu viemärin ilmausputki räystäään alapintaan kuiten kuvassa 37. nähdään.

Kuva 37. Räystäään alalaudoitusta pitkällä sivulla.

3.6 Hormit ja tulisijat

Itäpäädyn piippu oli läpiviennin yläosasta huonokuntoinen ja toinen piippu länsipäädyssä oli purettu siinä yhteydessä, kun alakerran tuvan tulisija oli purettu. Itäpäädyn piippu oli huonokuntoinen aina ullakkotilasta toisen kerroksen lattiatasoon. Läpivienti katolla oli myös vuotanut. Kuvassa 37. näkyy linja muutoksen kohdalla selvä murtuma ullakkotilassa. Nuohousluukkuja ei yläosassa piippua ollut, eikä kunnollista vaadittavaa tasoitepintaa, jonka tulisi paljastaa murtumat ja halkeamat.

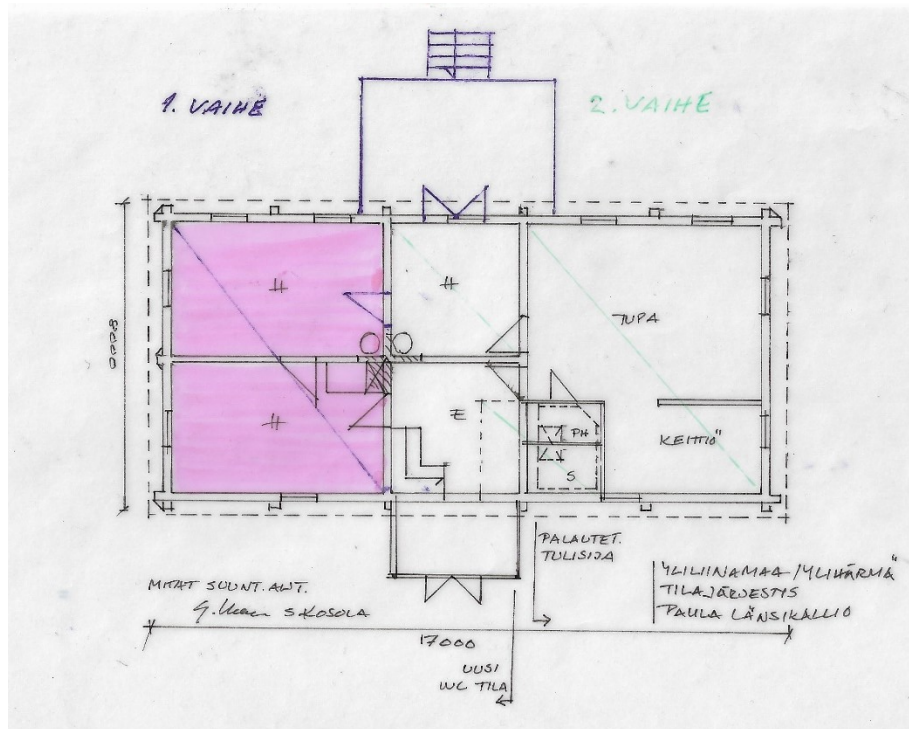

Kuva 38. Vaurioitunut hormi ja vieressä uudesti muurattu piipun yläosa välipohjaan asti.

3.7 Sisäpuolen rakenteet ja pinnat

Rakennuksessa on viimeksi tehty asumiseen liittymiseen muutoksia 1970-luvulla. Ne ovat kohdistuneet eteläpäädyn tupaan ja keskellä rakennusta olevaan kamariin. Asuinkäytössä on ollut viimeksi tupa ja siitä kevyellä väliseinällä erotettu keittiö sekä sisäsauna ja wc, jotka on rakennettu puretun takkaleivinuunin (ns. pohjalaistakka) paikalle. Näihin tiloihin on valettu tällöin permanto osin niin sanottuna roskavaluna, ja pesutiloissa myös pintavaluna. Alapohjan kuntoa ei päästy arvioimaan. Viimeksi

asutuissa tiloissa on kauttaaltaan muovimatto. Tupa ja makuuhuone on levytetty ja lattiassa on muovimatto. Näissä tiloissa sisäkatto on madallettu ja pinnoitettu haltex-levyin. Kaikki ovet ovat laakaovia ja samalta aikakaudelta. Keittiön kiintokalusteet ovat myös tuolta ajalta. Kamarissa on jäljellä peltirengasuuni sähkölämmityskaapelilla varustettuna. Eteinen eli porstua on levytetty lastulevyin ja tapetoitu. Siellä on alkuperäiset leveät lankkulattiat ja paneelikatto. Tämä tila ja kuisti ovat kylmiä tiloja.

Kuva 39. Havainne kuva 1. vaiheen korjatuista huoneista.

Kuvassa 39. näkyy punertavalla erotetut kaksi isoa huonetta Itäpäädyssä. Nämä olivat lähes alkuperäisessä kunnossa. Näissä kahdessa huoneessa havaittiin huoltamaton multapenkkirakenne. Huoneissa oli alkuperäiset leveät lankkulattiat. Pinnaltakin arvioituna lahovaurioita oli lattialankuissa paljon. Lattialuukun kautta tarkastettuna alapinnoilla oli jonkin verran silmämääräisesti arvioituna ainakin lahoa. Lisäksi lattianiskat olivat huonokuntoisia ja osin lahovaurioisia. Lattialankuissa oli havaittavissa myös tuhoeläinvaurioita. Hirsiseinät oli vuorattu pinkopahvilla ja usealla tapettikerroksella. Toisessa kamarissa oli leveä ponttilautasisäkatto ja toisessa raakalautakatto, joka oli vuorattu pinkopahvilla. Tulisijat olivat kamareissa jäljellä.

Toisessa kamarissa on peltirengasuuni ja toisessa huoneessa oli valurautaliesi. Väliovet ovat alkuperäiset peiliovat, joissa osassa ootraus (kuvissa 40. & 41.).

Kuva 40. Pinkopahvit ja tapetit poistettiin rungon arviointia varten. Kuvassa on pohjoisen puolen kamari.

Kuva 41. Kamarin purettu lattia, sekä niskat. Kuvassa etelän puolen kamari, jossa. näkyy sisäpuoleisen oven ootraus.

Yläkertaan johtavat alkuperäiset jyrkästi nousevat portaat ja siellä on täyskorkeat huoneet. Rakennus on koottu kahdesta eri hirsirungosta. Siitä johtuvat huonetilojen korkeuserot. Itäpäädyssä on kesäsali, keskellä kamari sekä porrashuone ja länsipäädyssä eteinen, kamari sekä lapekamari ja lapevarastoja. Tilat ovat alkuperäisessä kunnossa. Kamareissa on pinkopahvit ja tapetit, ja katot on paneloitu. Muut tilat ovat hirsipinnalla ja katoissa on puupaneelit. Tiloissa on alkuperäiset pontittomat leveät lattialankut. Kaikki lattialankut ovat hyvin säilyneet. Näissä tiloissa ei ole tuplaikkunoita, ja ikkunat ovat sekaruudutusta ja huonokuntoisia.

Kesäsalin lattialankut ovat todennäköisesti vanhasta tuvasta, koska ne eivät istu paikallensa, kuten muiden yläkerran tilojen lankut istuvat. Todennäköisesti tilassa on ollut alakerran saneeraukseen asti jotkin toisarvoiset lattialankut. Tätä kautta päästiin arvioimaan välipohjan eristeiden painuminen. Sali on suoraan alapuolisten kamareiden päällä.

3.8 Talotekniikka

Kiinteistö kuuluu kunnan vesijohtoverkoston. Rakennuksen viemärointi menee omaan sakokaivo järjestelmään. Järjestelmä toimii ja on 1970-luvun saneerauksen ajalta. Vanhimmat sähkövedot ovat alkuperäisiä ja ne on kuitenkin katkaistu alakerran kammareihin ja yläkertaan. Alakerran keskimmäisen kamarin, tuvan, keittiön, eteisen ja pesutilojen sähköt ovat 1970-luvulta, sähköpääkeskus samalta ajalta. Ilmastointi on huoneissa ollut tuulettamisen varassa, mutta pesutiloissa on seinän läpi korvausilma- ja poistoilmaventtiili. Käytössä on ollut sähköliesi ja jääkaappi.

4 KORJAUSSUUNNITELMA

Valtioneuvoston päätöksessä valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventointiin ei sinänsä kuulu taloudellisia vaikutuksia. Perustavoitteena on rakennettujen kulttuuriympäristöjen säilymisen turvaaminen tavanomaisin keinoin, hyvien korjaustapojen ja hallitun muutoksen kautta. (RKY 22.12.2009.)

Edellä mainitun mukaisesti suunnittelussa ja korjaustapoja valittaessa pidetään mainittuja velvoitteita lähtökohtana ja asetetaan tavoitteet lopputulokseen suosituksen mukaisesti. Kuitenkin käyttäjälähtöisesti ajatellaan siten, että rakennuksen korjauksen rahoituksen perusteena on tavoitteen toteutuminen rakennuksen käyttöön soveltumisesta. Tämä ei kuitenkaan ole ristiriidassa kiinteistön alkuperäisen käyttötarkoituksen kanssa.

Ensimmäiset korjaukset ajoittuivat ostohetkestä heinäkuusta 2018 siten, että ensin tarkastettiin lisävaurioita aiheuttavat ongelmat ja saman vuoden syksyllä tehtiin välttämättömät suojaukset sekä ensimmäiset toimet. Tällöin myös korjausperiaatteet ja järjestys suunniteltiin. Pääsääntöisesti työt alkoivat keväällä 2019 jatkuen kesällä ja syksyllä sekä talvella 2020. Keväällä ja kesällä 2020 oli kaikki suuret vaurioita lisäävät ongelmat korjattu. Työ jatkuu laaditun pitkän tähtäimen suunnitelman (PTS) mukaan ja keväällä 2021. Vaikka tällaisen kohteen korjaussuunnittelua ei voi laittaa ehdottomalle aikajanelle eikä kaikkiin ongelmiin ole mallijärjestystä, tulee korjauksesta muodostua sellainen jono toimia, että ne tukevat toinen toistaan. Yksiselitteisiä toimintatapoja ei ole, mutta tieto on samankaltaisissa rakennuksissa lähiympäristössä, korjatuissa tai korjaamattomissa. Kuten teoksessa ”Så renoveras torp och gårdar” sanotaan:

Även om ett gammalt hus för oss ter sig som en individ med en egen personlighet är det sällan unikt i sitt byggnadsätt. Man behöver ofta bara gå tillgranngårdarna för att finna nästan identiska former och detaljer, trots sena tidens ombyggnader och moderniseringar. (Hidemark, Stawenow-Hidemark, Söderström, Unnerbäck & Västerås 2006, 9.)

Vaikka vanha talo näyttäytyy meille yksilönä ja omana persoonana, on se harvoin rakennustavaltaan yksilöllinen. Useasti ei tarvitse kuin mennä lähiympäristöön, niin löytää melkein samanlaisia muotoja ja yksityiskohtia, siitä huolimatta, että niissä on aikojen saatossa tehty lisäyksiä ja modernisointeja. (Vapaa suomennos, tekijä.)

Korjattavaan kohteeseen syntyy tietyt ongelmat siitä, että naapurikiinteistö muodostaa tämän kiinteistön kanssa suljetun, yhtenäisen pihapiirin. On ollut kuitenkin paljon asioita, jotka ovat helpottaneet korjausratkaisuissa, koska läheltä on voitu katsoa toista kohdetta; naapurikiinteistössä ei ole tehty muutoksia. Lisäksi seutukunnassa ja koko Etelä-Pohjanmaalla on vielä jäljellä hyviä kohteita, joita on voitu verrata, kun korjaustapoja on päätetty.

4.1 Maanrakennus toimet

Kiinteistön keskialueelta kaadettiin koko puusto. Reuna-alueelta, joka rajoittuu peltoon eteläsivulla, inventoitiin vanhojen koivujen rivi. Terveet koivupuut jätettiin reustamaan tonttia. Rantapenkereelle jätettiin vain joitain nuoria koivuja.

Sisäänajoalueen puusto oli pääasiassa puskitunutta koivikkoa ja ne raivattiin. Alueen itärajalla on myös joitain vanhoja koivuja, jotka inventoitiin ja terveet säilytettiin. Kiinteistö rajoittuu naapurikiinteistöön pohjoisosassa naapurin hirsirunkoiseen aittarakennukseen, ja sen vieressä olevat vanhat koivut kaadettiin. Tontilla suoritettiin kauttaaltaan puskien raivaus maanrakennustyön yhteydessä.

Kuva 42. Raivaus ja pintamaiden erottaminen.

Maanrakennustyöt olivat mittavat ja ne tehtiin koko kiinteistön alueella siten, että samalla huomioitiin rakennuspohjan kuivattaminen ja kantaminen ajopihalla sekä liikealueilla. Liikealueet rakennettiin siten, että ensimmäisessä vaiheessa rakennettiin ajotie liittymältä päärakennuksen lähelle. Maanrakennustöillä pyrittiin siihen, että raskaita koneita on mahdollisimman harvoin tontilla, koska maa-aines jokirannoilla on pääsääntöisesti häiriintyvää savea. Kuvassa 43 nähdään tilanne kevyen raivauksen jälkeen.

Kuva 43. Rakennuksen vierustat raivattuna.

Rakennuksen ympärille tehtiin maa-ainesten vaihto siten, että noin 5–7 metriä rakennuksesta kaivetaan maa-aines kauttaaltaan kivijalasta poispäin ja siten, että se muuttuu ojaksi talon ympärille 5–4 metrin päähän rakennuksesta.

Taso, jolle syvyydelle kaivettiin itäpäädyssä, saatiin alkuperäisen multipenkin keskikaudan syvyyden ja alkuperäisen permannon korkeuden erotuksesta. Tähän lisättiin 1 cm/m, jonka itäpäädyn kaivannon tulee laskea pitkää etelä sivua myötäilevää aumaa kohden. Näin mahdollinen hirsjarina jätettiin saveen sisään. On todennäköistä, että multipenkkien alla on hirsjarina ja sen tulee jäädä saveen sisälle.

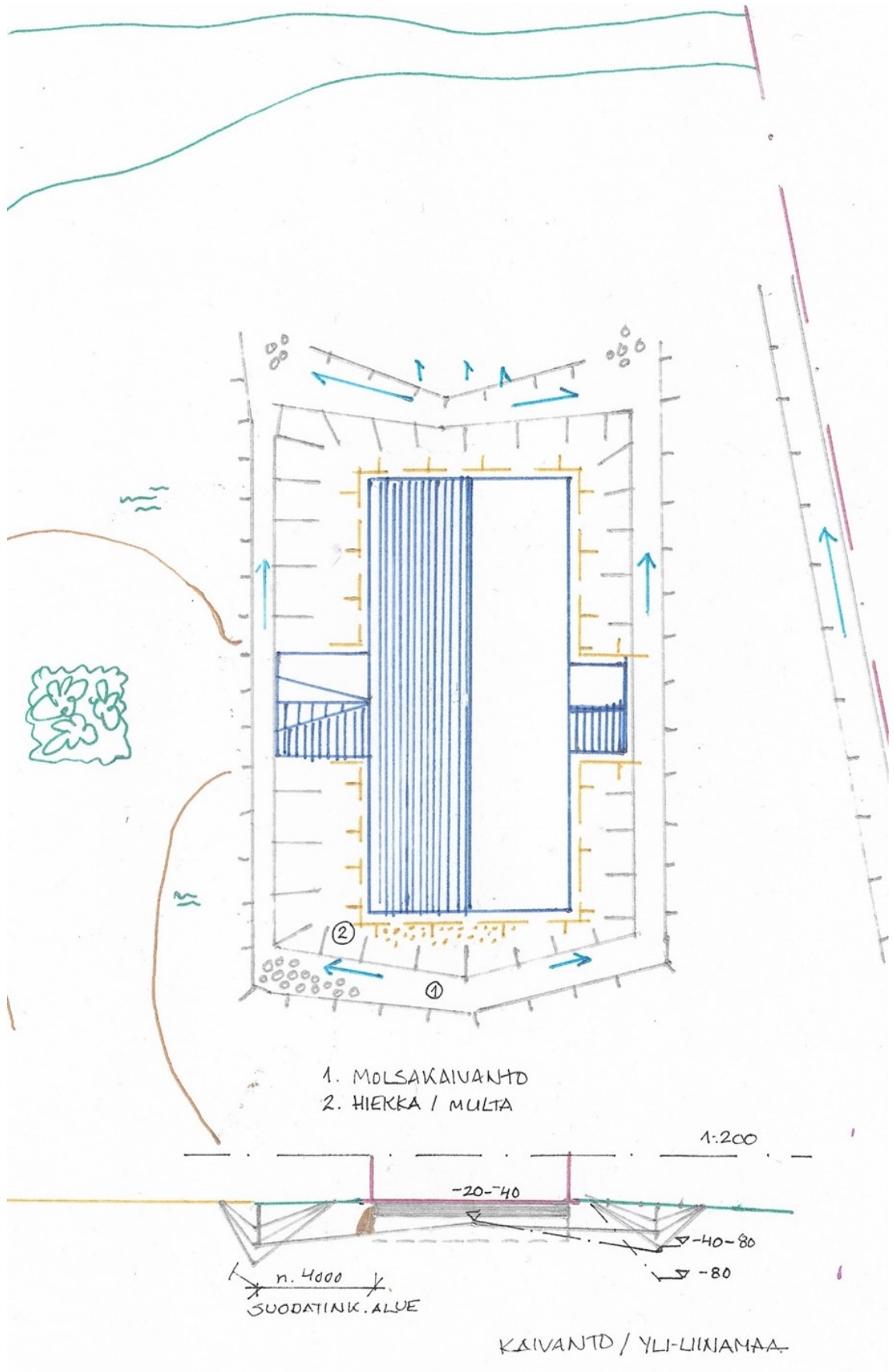
Savimaalle perustettaessa on hirsiarinalla pyritty jakamaan talon painon aiheuttamia kuormia suuremmalle alalle (Gronhjort 2007,100).

Suunnitelmassa päätettiin toimia siten, että oletetaan hirsiarinan olemassaolo eli alueen multipenkeissä se yleensä esiintyy, ja rakennuspaikka on savista jokipenkkä. Sitä tukee kivijalan kohtuullisen suorana säilynyt linja. Tällöin on parempi olla häiritsemättä ja avaamatta arinaa kohti ilmakujaa, joka kaivauksessa syntyisi, vaikka se tehtäisiin vain tutkimalla osa-alue.

Hirsiarinan tulee säilyä hapettomassa savikerroksessa, jotta se ei lahoa ja näin anna kivipenkeille periksi. Tämä päätös on yksi hankalimmista päätöksistä, kun rakennusalueella on tavoitteena maaperän kuivattaminen. Tietoa ja lisävahvistusta saatiin saman kunnan alueella vuonna 1999 tehdystä korjauksesta, jossa multipenkki ja myöhemmin rakennettu sokkelillinen maanvarainen laatta yhdistyivät. Kohteessa oli ollut lattiasieni. Nyt 30 vuoden jälkeen ratkaisu voidaan jo todeta toimineen.

Ohjeena oli kaivaa kivijalan vierestä saadusta korosta eli multipenkin keskihaudan alin korko - 85 cm vanhasta permannosta, itäpäädyssä - 85 cm + - 20 cm. Länsipäädyn kaivanto tehtiin syvimmillään - 85 cm + - 80 cm. Kaivannon pohjalle asennettiin salaojat, jotka olivat halkaisijaltaan 110. Salaojien neljä tarkastuskaivoa asennettiin kaikkiin kulma-alueisiin. Murske 16–18 asennettiin salaojien ympärille. Maa-ainekset erotettiin geotekstiilillä. Murskeella 32–68 tehtiin karkea aumakaivannon täyttö. Tontin korkeusero rantapenkereeseen on +7 m keskiveden pintaan mitattu Altimeter GPS. Näin ollen aumakaivanto, jonka päät vietiin jokipenkkäa kohti, vetävät hyvin. Ratkaisu eroaa tavanomaisesta, koska salaojia tehty rakennuksen perustuksen viereen tai sen alapuolelle. Keväällä ja kesällä 2020 tarkkailtiin tarkastuskaivoista tilannetta ja aluksi vettä suorastaan virtasi ja viimeiset tarkastukset kesällä olivat odotetun kaltaiset.

Katto- eli hulevedet johdettiin sadevesikaivojen kautta erillisillä umpiputkilla, jotka päättyvät jokipenkkään. Kaivannosta on malli kaavio kuvassa 44.

Kuva 44. Kaivantokaavio.

Tonttiojat avattiin siten, että etelä- ja itärajalte peltoon rajoittuva veto-oja perattiin kasvillisuudesta. Tontti viertää Lapuanjokeen lännessä, ja vesi ohjataan itärajan avo-ojasta etelärajan avo-ojan kautta jokipenkkaan. Kuvassa 45. tontin rajalla oleva avo-oja viettää joki rantaan.

Kuva 45. Peratut avo-ojat ja toteutettu ajoväylä rantaan.

Ajopihat toteutettiin siten, että karkean murskeen päälle tulee ohut tiivistävä pinta ja sen päälle salaojasora, jotta piha saa perinteisemmän luonteen. Uusi ajopiha-alue muodostuu nyt rakennuksen itäpäätyyn ja eteläseinustalle jatkuen sieltä ajotienä kohti jokirantaa ja tulevaa rantasaunaa. Maanrakennustöissä siirrettävät vanhan navetan peruskivet käytettiin valaisinpylväinä. Ne pystytettiin ja niiden päihin asennettiin valaisimet. Kuvissa 45 ja 46 nähdään perattua tonttia.

Kuva 46. Valaisinpylväät tontin eteläsivulla.

Rakennuksen vierustat suojattiin suodatinkankaalla noin 50 cm:n leveydeltä ja asennettiin kivetys. Murskeen päälle laitettiin mukulakivikivetys ja se asennettiin kivi- vabetonilla, joka kostutettiin.

Kuva 47. Hulevedet johdetaan pois rakennuksesta umpiputkilla sadevesikaivojen kautta.

Sivuun nostettu ruokamulta siirrettiin pihan käyttöaluesuunnitelman mukaisesti. Sit-
ten se jyrksitään ennen nurmen kylvämistä (kuva 48.).

Kuva 48. Nurmialueiden rakentaminen jyrksimellä.

4.2 Perustuksen kunnostus

Perustukset liittyvät kiinteästi maanrakennukseen. Maanrakentaminen on perustana perustusten kunnostustöille. Kaikki siitä tehdyt toimet vaikuttavat perustukseen. Savimailla tämä ei ole yksinkertainen asia. Savimaan perustusten vaurioihin saattaa syynä olla myös maaperän kantavuuden väheneminen vettymisen seurauksena tai maan kuivuminen ja sen aiheuttama maan kutistuminen. Näin voi tapahtua esimerkiksi salaojituksen tai muiden kaivutöiden jälkeen. Syynä perustuksen pettämiselle voi olla kivijalan alla olevan arinana toimivan hirsipedin lahoaminen. (Gronhjort 2007, 99.)

On tärkeää ymmärtää kokonaisuuden yhteenliittyminen ja arvioida oikein olosuhteet. Millainen maa on kantanut ja toiminut ja mistä ongelmia on aiheutunut. Kun

työmaalla on oikeaan aikaan oikeat koneet ja oikea työjärjestys, niin ei aiheuteta lisävahinkoa.

Perinteistä vaakahirsistä salvottua hirsitaloa kannattavat periaatteessa vain väliseinien ja nurkkien salvosten alla olevat nurkkakivet. Näiden välit on yleensä täytetty kiviaineksella joko osana multapenkkiä tai täytelattiarakenteisissa taloissa esteettisistä syistä alapohjan suojaamiseksi tuulelta ja pakkaselta sekä eläimiltä. Kivijalka ulottuu usein paksuutensa takia hirsiseinää ulommaksi. Vesilista laudoituksen päässä johtaa valuedet kivijalan yli. Vesilista on tarpeellinen osa julkisivun uhrikerrosta. Ongelmia on tuottanut energiansäästösyistä neuvottu kivijalan tiivistäminen valamalla sen kylkeen betonimantteli ylös vuorilaudoitukseen asti. Betonikuori on aiheuttanut ja aiheuttaa edelleen alimman hirsikerran ja laudoituksen lahoamista, kun seinän valuedet ohjautuvat niihin. Toinen seuraus betonimanttelista on tuuletusaukkojen umpeen valaminen ja tästä aiheutuvat kosteusongelmat ja lahovauriot alapohjassa. (Gronhjort 2007, 100.)

Koepiikkauksien jälkeen todettiin, että kivijalka on koottu sekä luonnonkivistä että 1800-luvulla yleistyneistä harkkokivistä eli harkon muotoon työstetyistä kivistä. Perustuksen pinnasta piikattiin pois valettu betonimantteli (Kuva 49.).

Kuva 49. Betonimanttelin purku piikkaamalla.

Kuva 50. Eteläpäädyn multapenkin reunakivet sortuivat betonimanttelin purkamisen yhteydessä.

Eteläpäädyn huoneet korjataan Pitkän tähtäimen suunnitelman (PTS) mukaisesti seuraavassa vaiheessa. Näiden tilojen kohdalla piikkauksen yhteydessä sortui ros-kavalun alla oleva multapenkin reuna (kuva 50.). Reuna tuettiin ylimääräisillä graniit-tiharkoilla ja aseteltiin luonnonkivet uudelleen pelkkakivien väliin. Tämä ei talon va-kautta vaaranna, koska rakennus lepää nurkkakivien varassa.

Itäpäädyssä, jossa multapenkin reunakivet olivat pääasiassa graniittiharkkoja, teh-tiin alapohjan korjaustyöt kevättalvella 2020. Multapenkkien aines koostui hienosta hiekasta aina suuriin luonnonkiviin. Se oli kerännyt paljon lahonneista rakennus-osista orgaanista ainesta. Lisäksi kosteus, joka maaperässä oli ollut vuosikausia, oli siirtynyt materiaaliin. Tämän vuoksi kaikki irtoaines imettiin imuautolla pois ja kes-kelle vyörytettiin suurimpia kiviä. Multapenkin poistamisesta ollaan yhtä montaa mieltä. Yksiselitteistä ratkaisua ei ole kuin jokaisen kohteen vaurioiden yksilöllisen

arvioinnin ja tavoitellun käyttötarpeen mukaan. Tässä tapauksessa rakennuksen tuleva käyttö edellyttää rakenteen puhdistamista ja lisäksi oli tarve saada mukavuuseristys permantoon.

Graniittikivien sisäpuoli täytettiin 16–18 raekoon seulotulla ja puhdistelulla murskeella. Tähän kokoon päädyttiin sen vuoksi että, ilmataskuja jää tasaisesti, mutta kapilaarinen veden nousu kuitenkin katkeaa siinä massassa, joka uuden eristävän alalattiarakenteen paksuuden (20 cm) vuoksi sinne saatiin. Tasosta - 85 cm pinta laski vielä imun jälkeen noin 5 cm. Murskepatja saatiin 55–60 cm:n paksuiseksi, jossa kapilaarinen veden nousu katkeaa (kuva 51.). Uusittujen tuuletuskanavien päät asennettiin murskepinnan yläpuolelle.

Kuva 51. Murskepatjojen asentamisen yhteydessä viimeisteltiin vielä hirsirungon korjauksia.

Tuuletuskanavat tehtiin, kuten ennenkin, pohjois-eteläsuuntaisesti. Näin ilmavirtaus on luonnollisesti vahvinta, kun lämpötilaerot ovat suuret pitkän eteläseinän ja pohjoisseinän välillä. Kanavaa tuotiin molempien kamarien kautta. Toimivuus on niin hyvä, että sytytyskoe kanavan suulla ei onnistu päivä- eikä ilta-aikaan. Viemäriputkesta tehtyjen kanavien päät suojattiin teräsverkoilla ja naamioitiin niin, ettei nyky-aikainen putki näy (kuva 52.).

Kuva 52. Tuuletusputken pää asettuu oikeaoppisesti vesilistaa sisemmäksi, kuten koko kivijalkakin.

Pohjoissivulla olemassa olevan umpikuistin alle tehtiin pilariharkoilla uusi kevytperustus ja suoritettiin massanvaihdot kuistin lattian korjaamisen yhteydessä. Umpikuistin lattiassa ei ole eristettä, vain lankut.

Tulevan uuden avokuistin perustus tehtiin harkkomuurauksella, sisentäen kuitenkin ulkolinjasta. Tälle alueelle laitettiin myös salaojat. Auki piikatun luonnonkivi- ja harkkoperustuksen visuaalinen ristiriita olisi ollut liian suuri, jos olisi yritetty slammata eli pinnoittaa harkkopinta samaan sävyyn kuin luonnonkivi. Sen sijaan ulkopintaan tehtiin vaakapanelointi riippurakenteella. Se sävytettiin öljymaalilla vaaleanharmaaksi. Myöhemmin voidaan kuitenkin harkita sen pinnoittamista graniittilohkareilla, kun kantava rakenne on tehty sisentäen.

Luonnonkivet asennettiin kauttaaltaan siististi, sillä kivijalka on osa rakennuksen julkisivua. Graniitti ei siirrä kosteutta hirsiseinärakenteeseen, kuten betoni. Lisäksi perusmuurin vierustat käsiteltiin siten, että noin 50 cm:n päähän asennettiin suodatin kangas ja kivettiin reuna-alueet kauttaaltaan.

4.3 Julkisivujen ja hirsirungon korjaukset

Tiedossa oli ennestään, että talo on tyypilliseen tapaan kasattu kahdesta talosta, ja voitiin olettaa, että ne kaksi taloa on kasattu monenlaisista hirsistä. Rakennuksessa on varmasti käytetty kaikki entisen asumuksen hirsiosat, ja on vielä ostettu naapurustostakin. Harva hirsikehikko, ainakaan tässä kokoluokassa, on rakennettu kohdetta varten kaadetuista puista. Pohjanmaalla on erityisen tarkasti käytetty kaikki valmiina saatavilla oleva hirsiaines, koska tervanpoltto hävitti kerralla useamman sukupolven ajalta hirsirakentamiseen kelpaavia metsiä. Tässäkin kohteessa hirsikehikon arvioinnin yhteydessä havaittiin eri-ikäisiä ja eri tarpeisiin tehtyjä hirsiiä.

Kohde on rimalautavuorattu ja tulee myös olemaan, joten runkoa ei tarvinnut korjata museotyyppisesti. Se riittää, että vaurioitunut materiaali poistetaan, niin hirsikehikolla on edessä uudet vuosikymmenet. Kailan (1997, 385) mukaan voidaan todeta, että lukemattomat huonosti rakennetut talot ovat jo aikoja sitten lahonneet pois ja vain hirsirakennusten parhaat valiot ovat jääneet ihailtaviksemme.

Kuva 53. Ikkunan alusvauriossa ja aikaisemmin tehdyissä hirsikorjauksissa havaitaan eri aikakausien hirsyä.

Kuvassa 53. nähdään ikkunoiden alapuolisia vaurioita. Ikkunoiden alapuolisia hirsyä jouduttiin vaihtamaan kauttaaltaan. Kun alin vaakanelointi oli purettu rakennuksen ympäriltä, päästiin näkemään hirsikehikon alaosan kunto. Hirsikorjauksia tehtiin tarvittava määrä myös eteläseinän länsipäädystä, vaikka näissä sisätiloissa ja perimanttoa ei ollut vielä purettu. Yllättävän vähän jouduttiin varsinaisesti kengittämään eli vaihtamaan alimpia hirsikertoja. Voitiin todeta, että jossain vaiheessa kengitystä oli tehty aikaisemminkin, kuten kuvassa 54 voi erottaa. Kengitys tehtiin uusilla hirsillä, koska rakennus tulee kauttaaltaan vuoratuksi. Osin voitiin paikata lahovaurioita osapaikkausmenetelmällä käyttäen muuta puutavaraa. Silloin hirrestä poistetaan kaikki heikko materiaali, ja lisätty materiaali kiinnitettiin nauloilla. Tässä kohteessa huoneiden sisäseinät vuorattiin alkuperäisen tyylin mukaisesti ja ulkopuolelta uusittu vuorilaudointi peitti korjaukset. Näkyvän hirsiseinän paikkaaminen on paljon vaativampaa eikä siinä tule käyttää mielellään uutta hirttä (Kaila, Vihavainen & Ekblom, 1987).

Kuva 54. Hirsirungon korjausta pohjoisseinällä, joka oli jo aikaisemman korjauksen yhteydessä kengitetty.

Hirsirungon oikaisutyötä jouduttiin tekemään eteläseinän länsipäädyssä, jossa yksi laudoituksella suojaamaton täkkihirsi vaihdettiin uuteen ja seinä kiristettiin suuremmaksi. Kuvassa 55. nähdään oikaistu uusittu täkkihirsi koteloituna.

Kuva 55. Uusittu täkkihirsi ja kotelointi eteläsivun länsipäädyssä.

Nurkkien salvokset laudoitettiin entisestä poiketen pilarilaudoituksena ja maalattiin valkoisiksi öljymaalilla. Lähin esimerkki tämänytyppisestä nurkkalaudoituksesta on joen toisella puolella sijaitsevassa museoviraston suojelemassa, kärjäntalonakin tunnetussa, Wasastjärnan talossa, jota käytiin tutkimassa, kun päätöksiä tehtiin. Täkkihirsien suojaukset tehtiin samalla periaatteella, kun talossa oli ollut, eli nurkista keskiosaa kohti olevat salvoksen suojauslaudat ovat punamultapintaisia ja vain keskikätkit ja väliseinäsalvoksien kotelot ovat valkoisia. Pihapiirin viereisen talon salvos- ja täkkihirsilaudoitukset ovat valkoisia, mutta tämä naapuritalo on pitkältä sivultaan vain puolitoistafooninkinen. Kuvassa 56 nähdään naapuritalon fasadi joellepäin.

Kuva 56. Viereisen kiinteistön julkisivun vertailua joelta päin.

Kohteemme on korkeampi, ja valkoiset pystyosat olisivat hallinneet liikaa julkisivua, varsinkin, kun myös pitkälle eteläsivulle rakentui uusi avokuisti. Eteläseinän rimalaudoitusta purettiin kokonaan. Tälle seinustalle rakennettiin uusi kuisti, jonka katto-osa nousee aina toisen kerroksen ikkunan alapuolelle. Lisäksi purkaminen oli perusteltua seinälaudituksen erittäin huonon kunnan vuoksi. Tällä pitkällä

eteläseinällä jouduttiin tekemään eniten ikkunoiden yhtenäistämisen vuoksi mittamuutoksia, koska ikkunoiden kokoja sekä ruudutusta yhtenäistettiin.

Rimalautavuoraus on ollut kiinni hirsiseinässä, ja hirsirakennukset on vuorattu usein vasta vuosia myöhemmin kuin runko on pystytetty. Rakennustapa perustuu vuorauslaudan ja rungon muodostamaan materiaalien homogeeniseen rakenteeseen. Eteläseinän vuoraus tehtiin ilman väliin jätettävää ilmarakoa, kuten vuoraus on kauttaaltaan tehty. Tässä rakennuksessa uusittu seinä on erittäin tuulialtis, siitä huolimatta tervapaperia ei laitettu laudoituksen ja hirren väliin, koska seinä tulee saamaan vaakasadetta tuulen kera. Näin rakenteen kuivuminen nopeutuu ilman tervapaperia. Tuulitiiviyttä parannettiin sisäpuolisissa ratkaisuisa. Uuden ja vanhan vuorauksen struktuurieron välttämiseksi uusitulla osalla käytettiin vuoroin eri levyisiä lautoja. Eteläisen seinän kestävyys perustuu myös siihen, että laudan sydänpuoli tulee aina ulospäin. Kun rakennus maalataan hengittäväillä maaleilla, rakenne toimii luotettavasti. (Vuolle-Apiala 2012, 62.)

Alaosan eli helman vaakapanelointi tehtiin uusiksi 120 mm x 22 mm raakahöylätyllä ponttipaneelilla. Vaakapaneelin aloituskorkkoa päätettäessä kierrettiin koko talon ikkunakorot ja valittiin sellainen korko, ettei se korosta hieman eri tasoissa olevia ikkunalinjoja. Kuvassa 57. ja 58. helmapaneeli on asennettu ja pystyrimavuoraus on käynnissä.

Kuva 57. Ensimmäiseksi laudoitettiin keskiosa, jotta uuden kuistin kattorakenteet saatiin tehtyä yhtenäistä pintaa myöden.

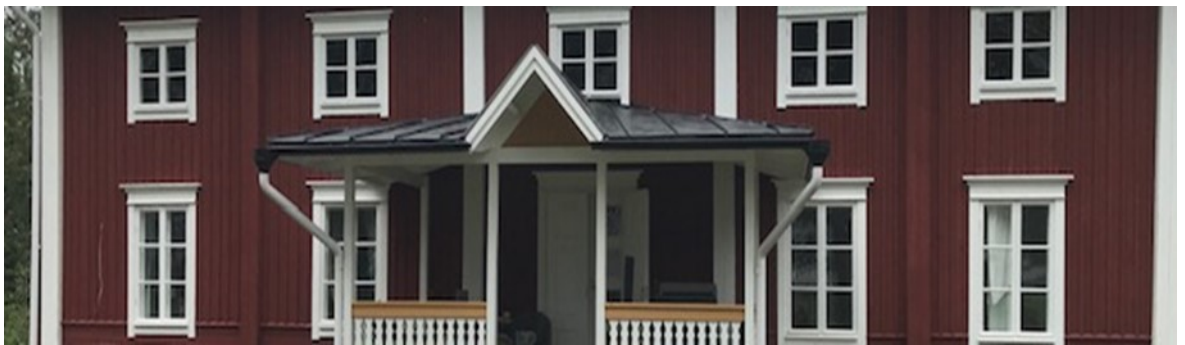
Kuva 58. Uusi eteläseinän laudoitus rakentuu eri levyisistä laudoista.

Rimoitus uusittiin tarvittavin osin koko rakennuksessa. Rimoitus viistettiin ja jätettiin hieman irti vakaaneloinnin ja rimalaudoituksen erottavaa tippalautaa kohti, jotta rimojen kuivuminen olisi mahdollisimman nopeaa. Vesilauta, joka on rimojen alapuolella, tehtiin 48 mm x 95 mm:n puutavarasta, joka sahattiin kulmasta kulmaan. Vaakapaneeliosan valuvesien alaohjaus tehtiin 48 x 125 mm:n puutavarasta niin, että se ohjaa seinävedet kivijalan ulkopuolelle. Ne käsiteltiin kauttaaltaan ennen asennusta puunsuojalla, joka oli sävytetty seinän sävyllä. Tällä pyrittiin uhriosien mahdollisimman pitkään ikään ja suojaamiskykyyn. Kuvassa 59. uhriosat on paikallaan.

Kuva 59. Pohjoisseinällä vanha rimalaudoitus ja uusittu vaakaponttilaudoitus sekä uhrilaudat.

Lopuksi talo maalattiin pellavaöljyvernissa pohjaisella, Virtasen maalitehtaan punamullan Falun-sävyisellä maalilla. Kuvassa 60. nähdään uusittu eteläseinä.

Kuva 60. Salvoslaudoitukset, täkkilaudoitukset ja uuden kuistin istuminen seinän rytmiin.

Umpikuisti pohjoisseinällä maalattiin edelleen keltamultasävyisellä öljymaalilla, kuten kaikki valkoiset osat rakennuksessa. Keltamulta -sävyä käytettiin hieman tehosteena myös uudessa avokuistissa kaiteiden käsijohteissa (kuva 60.).

4.4 Ikkunat ja ulko-ovet

Kaikki alakerran vanhat ikkunat irrotettiin ja ne tutkittiin. Todettiin, että puukorjauksia olisi niin paljon, että kaikki ikkunat päätettiin teettää puusepällä alkuperäisen 6-ruutuisen mallin mukaan. Tavoitteena oli palauttaa koko rakennukseen yhtenäinen ikkunaruudutus ja tuoda myös toimivuutta ikkunoihin. Huonekohtaista tuulettamista varten tehtiin saranoitavia ikkunoita ja helat valittiin vanhan mallin mukaisiksi.

Ne asennettiin samaan tasoon vuorilaudoituksen kanssa, ettei ikkuna asetu syvälle. Uudet ikkunakarmit mitoitettiin syvempinä, että sisäpinnat saatiin samalle tasolle hirren sisäpintaan asennettavan uuden huokoisen pintalevyn kanssa. Asennuksessa käytettiin hirsirungon ja ikkunan välin tiivistämiseen pellavariievettä. Lopuksi ikkunat tiivistettiin sisäpuolelta asentamalla pellavanauha karmin huullokseen. Nauhaa jätettiin asentamatta ikkunoiden yläosaan, että lisätään korvausilman virtaamista tiloihin. Mikäli tuulisella paikalla halutaan myöhemmin tiivistää lisää, liimataan sisäpintaan perinteinen paperiliimanauha.

Yläkerran ikkunat teetettiin pääosin yksinkertaisina lukuun ottamatta kahta makuuhuonetta, joihin teetettiin kaksinkertaiset ikkunat. Ikkunakehykset tehtiin kuitenkin kaikki saman syvyisinä, että mahdollistettiin myöhemmin yläkerran tiloissa tuplaikkuna-asennus ja sisäpinnan levyttäminen. Niissä yläkerran huoneissa, jotka jätettiin hirsipinnalle, tasoero peitettiin käyttäen alkuperäisiä vuorilautoja mahdollisimman paljon. Kuvassa 61. vanha ikkunakokonaisuus, joka otettiin malliksi.

Kuva 61. Vanha ikkuna otettiin talteen ja säilytetään malliksi alkuperäisistä.

Kuva 62. Vanha ikkunakoristete säilytettiin malliksi.

Ikkunoiden ulkopuolen vuorilaudat ja tippalistat uusittiin ja samalla kertaa teetettiin puusepällä kaikki ikkunakruunut eli koristelivat vanhan mallin mukaisiksi, osin uusilla mitoilla. Eteläpäädyn T-ikkunoissa oli erilaiset ja uudemmat, vanhaa mallia yksinkertaisemmat kruunut. Kuvassa 62. on alkuperäinen ikkunakruunu ja kuvassa 63. uudet mallin mukaan teetetyt ikkuna kokonaisuudet.

Kuva 63. Uudet yhtenäiset mallin mukaiset ikkunat.

Kuva 64. Ikkuna asennus ulkokuorin kanssa pintaan.

Kuvassa 64. nähdään ikkuna asennus laudoituksen pintaan. Uudelle kuistille avautuvat uudet pariovet teetettiin perinteisen mallin mukaan siten, että ulko-ovet ovat umpipeiliovet ja sisäpuoliset lasipeiliovet (Kuva 65. ja 66.).

Kuva 65. Uusi teetetty pariovi uudelle pääsisäänkäynnille.

Kuva 66. Uusi pariovi kruunuineen valmiissa seinäpinnassa.

Umpikuistin ulko-oven kunto todettiin niin heikoksi, että sen kunnostaminen sellaisenaan tarkoittaisi käytännössä lähes uuden rakentamista ja vanhojen puuosien hylkäämistä. Jotta rakennukseen kuulunut vanha ovi saadaan säilymään seuraaville sukupolville, tehtiin asiassa päätös, jonka seurauksena ovi säilyy, mutta se paneloidaan. Alle jää peiliovi. Ovesta saatiin kaunis, toimiva ja tukeva siten, että vanha massiivipeiliovi paneloitiin ulkopuolelta perinteisen viistomallin mukaisesti. Uusi pinta todettiin olevan parempi siten, että se erottuu myös väriltään vanhasta. Ovi oli aikaisemmin keltamullan sävyinen, mutta maalikerrosten alta paljastui, että

edellinen väri oli ollut sininen kuten kuvassa 67. nähdään. Uusi pintapaneeli maalattiin tällä vanhalla sävyllä (kuva 68.).

Kuva 67. Umpikuistin vanhojen ulko-ovien edellinen väri.

Kuva 68. Vanha ovi jää paneloinnin sisään.

4.5 Katteen ja liittyvien rakenteiden uusiminen

Vanha tiilikate ja aluskatteena ollut päre sekä vanhat ruoteet purettiin. Uudet ruoteet ja aluskate asennettiin. Tarvittavin osin kattorakenteita jouduttiin jonkin verran lisäämään uusien ruoteiden vuoksi, mutta pääasiassa kaikki vanhat kattorakenteet olivat erinomaisessa kunnossa ja riittäviä. Kattokuormat pieneivät valitun konesaumapeltikaton vuoksi. Kattotyön yhteydessä paikannettiin tuleva uusi eteläpään piipun läpivienti ja tehtiin sille kattorakenteeseen varaus. Katto uusittiin konesaumapeltikatteeksi ja sen väriksi valittiin musta. Viereisen pihapiirin talossa on myös konepeltisaumakate. Naapurikiinteistön katto on vihreä, mutta sitä väriä ei valittu. Vaikka rakennukset muodostavat yhtenäisen pihapiirin, mutta niiden katot olivat olleet erilaiset, katsottiin ettei niiden värinkään tarvitse olla yhtenäisiä. Kattovedet ohjattiin perinteisillä jalkaränneillä, joissa veden ohjauspellit kiinnitettiin peltikattorakenteeseen. Näin vältyttiin siltä, että julkisivua hallitsevaa aluslaudoitusta olisivat leikanneet riippurännit. Kuvassa 69. rakennettiin jalkaränniä lappeille.

Kuva 69. Jalkaränni rakentuu osaksi kattoa.

Räystäään aluslaudoitus purettiin ja uusittiin kauttaaltaan. Käytettävät puoliponttilaudat tilattiin ja höylätettiin entisen mallin mukaan. Uusittu räystäslaudoitus on yksi rakennuksen näyttävimpiä kohtia. Se maalattiin valkoiseksi, kuten se olikin ollut. Hirsikerta päättyy ullakolla siten, että tuulettuminen tapahtuu, kuten ennenkin. (Kuva 70.). Syöksytorvien yläpäähän asennettiin tyylinmukaiset suppilot eli tratit, kuten

viereisessä kiinteistössäkin on. Pyöreät syöksytorvet asennettiin kulmiin valkoisina, alastulot tuotiin pitkin ulkokulman $\frac{1}{4}$ - salvoshirttä pitkin. Pihaan ajettaessa tai joelta rakennusta tarkasteltaessa syöksytorvet istuvat uuteen lisättyyn valkoiseen nurk-
kien salvoslaudoitukseen (Kuva 71. ja 72.).

Kuva 70. Uusittu räystäään laudoitus.

Kuva 71. Suppilon malliset tratit ja rännilinjaus salvoskulmassa.

Kuva 72. Katto jalkaränneineen ja aluslaudoituksineen valmiina.

Vanhan umpikuistin katto jouduttiin madaltamaan ja rakennettiin uudestaan. Madallus oli syytä tehdä, että saatiin sen kohdalla oleva ikkuna suojattua ja nostettua kat-topelti seinää suojaamaan (Kuva 73.). Vanhassa rakenteessa katto liittyi suoraan seinää ja oli vaurioittanut sekä ikkunaa että seinää. Uusi kuisti ja sen katto rakennettiin samaan aikaan niin, että kaikki kattotyöt voitiin tehdä kerralla (Kuva 74.).

Kuva 73. Vanhan umpikuistin katto rakentuu.

Kuva 74. Uuden kuistin katto rakentuu.

4.6 Uusi avokuisti

Kun uutta kuistia ideoitiin, kiinteistön omistaja kävi tutustumassa useisiin vastaavan tyyppisiin kohteisiin Etelä-Pohjanmaalla. Mieleinen kuistimalli, joka on rakennettu 1830-luvun jälkeen, löytyi Kuortaneen Haapaniemen pappilasta. Malli edustaa empiretyyliä, ja vastaavia taitekattomalleja on Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan alueilta paljon. Tällä kattomallilla on toteutettu sekä avo- että umpikuisteja. Tämä kuisti tehtiin avokuistina, mutta myöhemmin, jos tuuliolosuhteet käytännössä todetaan hankaliksi, se voidaan helposti lasittaa. Etelätuulet kohdistuvat sinne voimalla. Uusikuisti on etelänpuoleisella seinustalla, josta aukeaa avoin peltoaukea aina Lapuan Simpsiölle asti. Kuistin mittasuhteet oli suunniteltava huolella. Asiakas toivoi sen kokoista kuistia, että se palvelisi myös oleskelutilana eikä vain uutena pääsisäänkäyntinä. Ensin hahmoteltu mitoitus keskeisistä salvoslinjoista alkaen hylättiin, koska se oli oleskeluun liian pieni ja toisaalta myös korosti rakennuksen epäsymmetrisiä mittasuhteita. Rakennuksen länsi- ja itäpääty eroavat mitoiltaan, koska rakennus koostuu kahdesta eri talosta. Kuvassa 75. Jari J Tuomiston mallentama Kuortaneen Haapaniemen pappilan kuisti ja kuvassa 76. toteutetun kuistin katon alarakenteet.

Kuva 75. Kuortaneen Haapaniemen pappilan (rakennettu 1779) empire tyylinen terassi, rakennettu 1930 jäl-
keen. Mallinnos, Jari. J.Tuomisto [scoop.it].

Kuva 76. Uuden kuistin alakaton rakenteet.

4.7 Hormin kunnostaminen

Itäpäädyn savupiippu purettiin katolta alaspäin toisen kerroksen lattiatasoon ja muurattiin uudestaan. Piipussa oleva kulma, jossa kahden kamarin hormit yhdistyvät yläkerrassa, varmennettiin teräsputkella. Ullakon puoleinenkin osa varustettiin nuohousluukulla. Ullakolla ja yläkerrassa pinnat slammattiin palomääräyksen mukaisesti. Kattotyön yhteydessä piipun pää pellitettiin ja asennettiin hattu.

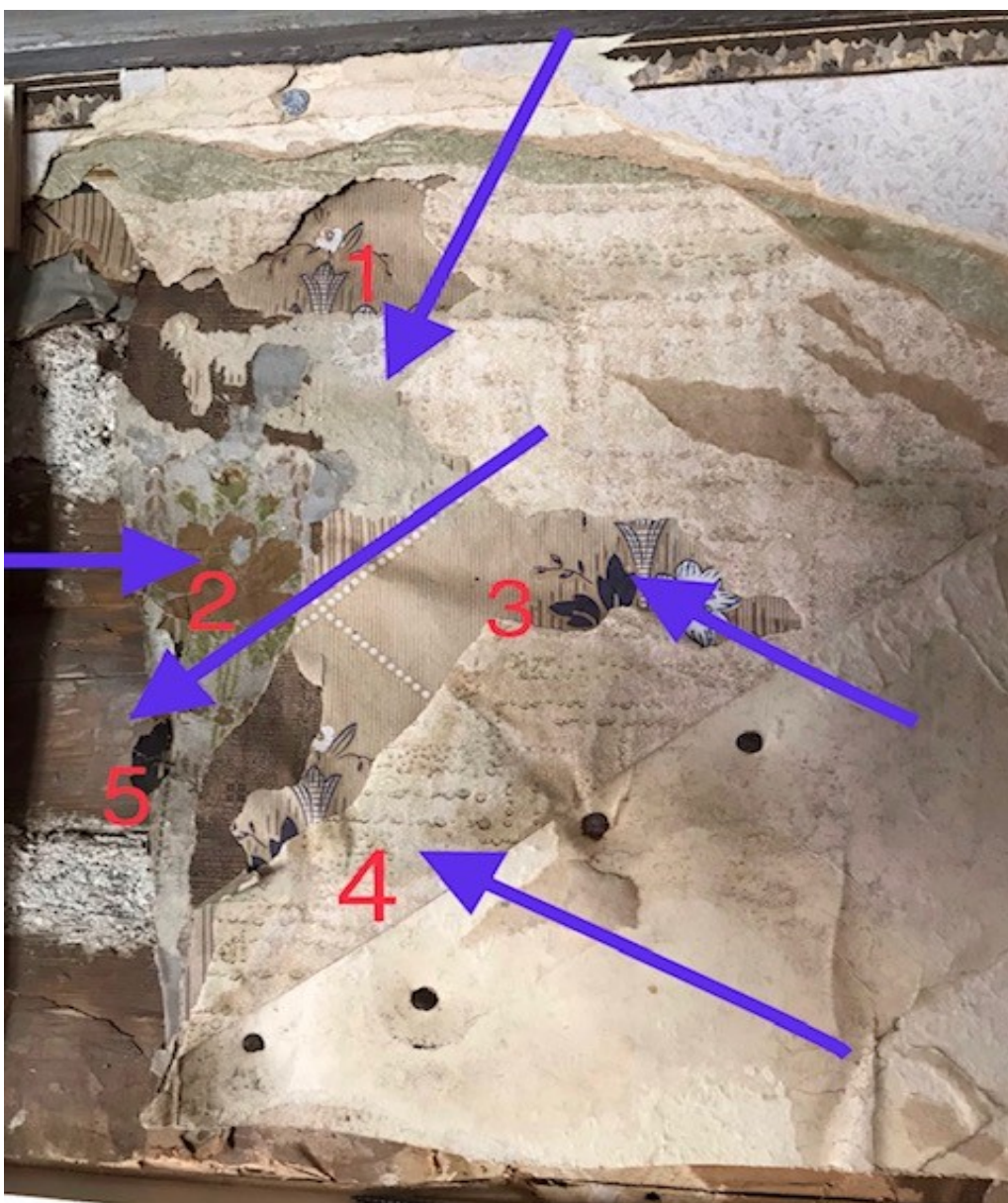
Kuva 77. Piipun uusi osa ullakolla, ennen slammausta.

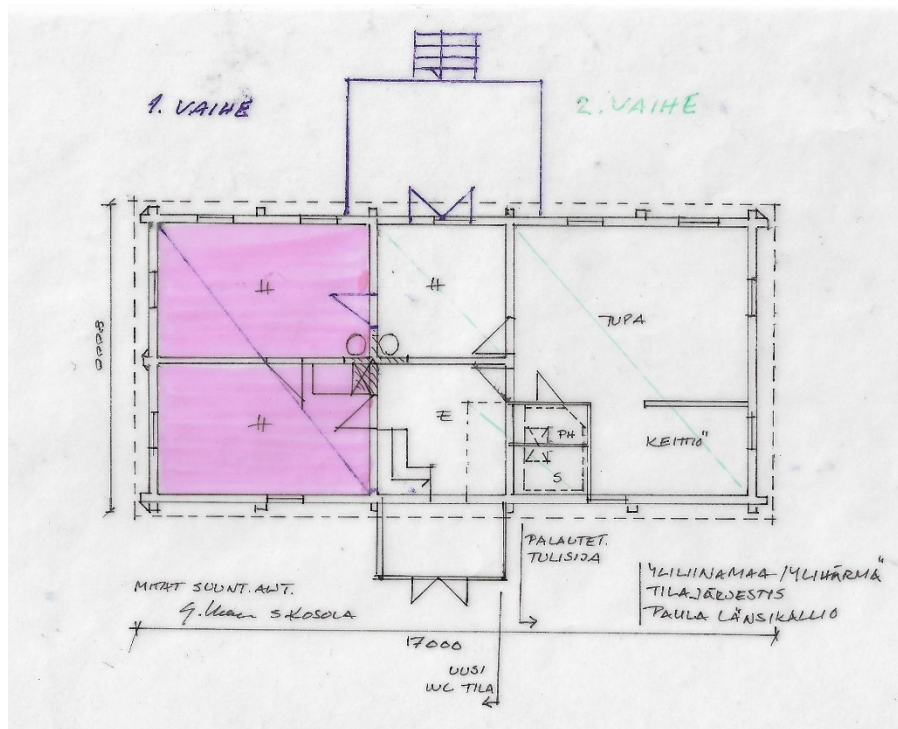
Kuva 78. Yläkerrassa kunnostetun piipun osa.

4.8 Sisätilojen rakentaminen

Vanhemmille interiööreille ominainen tunnelma syntyy tilojen sopusuhtaisuudesta, kauniisti vanhentuneista pinnoista, ajalle tyypillisestä värityksestä ja ainutkertaisesta käsityöstä. Ennallistaminen ei yleensä ole mahdollista eikä toivottavaakaan, jos alkuperäiset osat ovat hävinneet tai vaurioituneet. Jos korjaustöissä joudutaan uusimaan pintoja, käytetään samanlaisia materiaaleja kuin kohteessa on aikaisemminkin käytetty. Jos tapettia tai pinkopahvia ei enää saada paikkaamalla kuntoon, ne peitetään uudella pinkopahvilla ja vanhat tapetit jätetään alle historialliseksi kerrostumaksi. (Gronhjort 2003, 153.) Kuvassa 79. on kamarin tapettifragmentti.

Kuva 79. Tapetti fragmentti pohjoisen puolen kamarista.

Kuva 80. Ensimmäisessä vaiheessa korjattavat sisätilat merkitty kuvassa punertavalla.

Sisätiloista kunnostettiin ensimmäisessä vaiheessa pohjoispäädyn kaksi kamaria. Näissä tiloissa alapohjan kosteus oli tehnyt eniten vaurioita lattioiden ja seinien materiaaleihin. Myös hirsitöiden vuoksi seinistä jouduttiin poistamaan pintamateriaalit ja purkamaan koko alapohjarakenne lahovaurioisena. Ainoastaan sisäkatot jätettiin. Kuvassa 82. on poistettu pinkopahvit ja saatu hirsiseinä näkyviin ja arvioitavaksi.

Kuva 81. Sisätyöt alkoivat materiaalien purkamisella.

Alapohja uusittiin kokonaisuudessaan eristäväksi. Alapohjaan saatiin 25 cm:n paksuinen eristekerros. Uusien lattiavasojen ja eristeiden tilat vuorattiin tervapaperilla sekä alalautoitusta että pintalankkuja vasten. Eristeenä käytettiin ekovillaa. Seinien vierustat tiivistettiin vielä pellavarieveellä. Pintalankut, jotka ovat hyötyleveydeltään 185 mm ja paksuudeltaan 60 mm asennettiin ponttiin. Lankut saatiin höyläämöltä tilauksesta huoneiden pituisina, 360 cm. Näin ei jatkoksia jouduttu tekemään. Lopuksi lankkulattiat maalattiin Virtasen Porstua-maalilla. Kuvassa 83. nähdään uusi permanto valmiina.

Kuva 82. Uusi lankkupermanto.

Yläpohjan eristäminen tehtiin näissä tiloissa toisen kerroksen salin kautta. Saliin oli nostettu ilmeisesti 1970-luvun tuvan remontin yhteydessä lattialankut, jotka olivat vain vapaasti tilassa kiinnittämättä. Orgaaninen eriste imettiin pois ja tilalle laitettiin puukuitueriste. Kuten yleensä saleissa ja kamareissa, näissäkin huoneissa kattokannattajat eli haltiahirret ovat alalautoituksen eli alalautoitusten yläpuolella. Toisen kamarin katto on leveää käsin höylättyä lautaa ja toisessa se on vuorattu pinkopahvilla. Nämä materiaalit saatiin säästettyä. Lautakatosta poistettiin maali mekaanisesti ja lopuksi katon pintaa myös hiottiin (Kuva 84.). Tarkoituksen mukaista ei ollut saada täysin uuden näköistä pintaa eikä siinä olleita epätasaisuuksia tasoitettu. Pintakäsittelyksi valittiin huomaamaton ja epätasaisuuksia sietävä valkoinen matta kalkkimaali. Toisessa kamarissa pinkopahvikatto oli kunnostettavissa. Ainoastaan yksi kulma oli täysin irti. Pinkopahvia kiristettiin kostuttamalla sitä liisterillä ja

kiinnittämällä tukilaudat. Kun pahvi oli kuivunut tukilautojen alla, se naulattiin nupunauloilla kiristetyn alueen kohdalta. Reunoissa käytettiin myös paperinauhaa. Lopuksi koko katto maalattiin kalkkimaalilla kolmeen kertaan.

Kuva 83. Sisäkatto mekaanisen maalin poiston jälkeen ja seinät levytetty Halltex-levyillä ja nauhoitettu paperinauhalla.

Seinät vuorattiin kauttaaltaan 18 mm halltex -puukuitulevyllä. Levyjen saumat paperoitiin paperinauhalla ja runsaasti liisteröiden. Alaosat tiivistettiin vielä nurkista makulatuuripaperilla (Kuva 85.). Tämä tehtiin, että saatiin lisättyä tuulenpitävyyttä ja eristystä. Seinien alaosat vuorattiin 6 mm:n vanerilevyllä ja maalattiin Virtasen pelavaöljypohjaisella paneelimaalilla molemmin puolin, että levy pysyi suorana. Levyjen saumakohdat ja nurkat listoitettiin 100 mm:n vanerisoiroilla, joista syntyi paneeliin kasettiulkoasu. Paneelin ja paperoidun pinnan rajaan asennettiin varjolistia sekä sen alapuolelle muotolista. Kaikki maalattiin saman sävyisellä maalilla.

Kuva 84. Makulatuuripaperi asennettuna.

Kuva 85. Makulatuuripaperointi maalattuna.

Pintamateriaaleiksi seinien yläosiin tuli maalattu makulatuuripaperi. Ennen makulatuurin asentamista kuitulevy liisteröitiin kolmeen kertaan varmistamaan makulatuurin pysyminen. Tällä varmistettiin, ettei liisteri imeydy huokoiseen kuitulevyyn ja aiheuta paperoinnin irtoilemista. Kun makulatuuripaperointi on tarkoitus maalata, se asennetaan limittäin. Lopuksi pinnat maalattiin kalkkimaalilla ja niihin tehtiin käsinmaalatut perinteiset sablonimaalaukset. Kuvassa 86. makulatuuri pinnat maalattuina kalkkimaalilla ja seinien alaosien vaneri paneelit on aseteltu asennusta varten. Kuvassa näkyy ”leipähirsien” kannattimet. Leipähirret puhdistettiin ja maalattiin lattiamaalilla ja asennettiin takaisin. Kuvassa 87. on valmiit käsin maalatut sabloni koristeet.

Kuva 86. Eteläpuoleisen kamarin sablonimaalaukset sommiteltiin vertikaaliin huoneen mittasuhteita huomioiden.

Ikkunat listoitettiin valkoisilla muotolistoilla hävittäen jiirit puukitillä ja listamaalilla hävitettiin lankanaulojen jäljet. Kattolistaksi valikoitui leveä kourulista, jotta alkuperäiset listat saatiin jätettyä paikoilleen. Pinkopahvikattoon olisi todennäköisesti syntynyt lisää vaurioita, mikäli ne olisi irrotettu. Lattialistoitus koostui 40 mm:n höylätystä laudasta ja sen päälle asennettiin 50 mm:n korkuinen muotolista. Näin lattialista on yhtenäinen 90 mm:n korkuinen. Ennen sen asentamista seinän ja permannon rajat tilkittiin pellavarievevellä. Kuvassa 88. näkyy listoitusta.

Kuva 87. Pohjoisen puolen kamariin valittu sävy on lämpimämpi ja sinne maalattiin nauhakuviot sablonilla.

Kuva 88. Tapettifragmentin paikka. Kamarien välimuuri oli muurattu tiilenpalasista ja se jätettiin tasoituksen alle.

Muurit käsiteltiin tasoitteella ja maalattiin valkoisiksi kalkkipohjaisella maalilla. Muurien viereen kuitulevyn alle jätettiin huoneen tapettifragmentti. Toisessa kamarissa väliovet oli ootrattu. Oottrauksien ulkoasu ja laatu eivät kuitenkaan tyydyttäneen asiakasta, ne yli- eli suoja maalattiin hiomatta Virtasen ovi- ja ikkunamaalilla. Näin ne ovat haluttaessa otettavissa esiin. Ensimmäisen maalikerroksen jälkeen tehtiin puukitillä tarvittavat korjaukset sekä kevyt hionta. Tämän jälkeen laitettiin pintamaali ja asennettiin puhdistetut helat. Alkuperäiset kynnykset saatiin säilymään ja

permanto asettuu niihin nähden suunnitellulla tavalla. Kuvassa 90. on valmiit väliovet. Kuvassa 91. on etelänpuoleinen kamari valmiina.

Kuva 89. Väliovet pintamaalissa. Alkuperäiset kynnykset saatiin säilymään.

Kuva 90. Etelän puolen kamari valmiina.

4.9 Uusittu tekniikka kamareissa

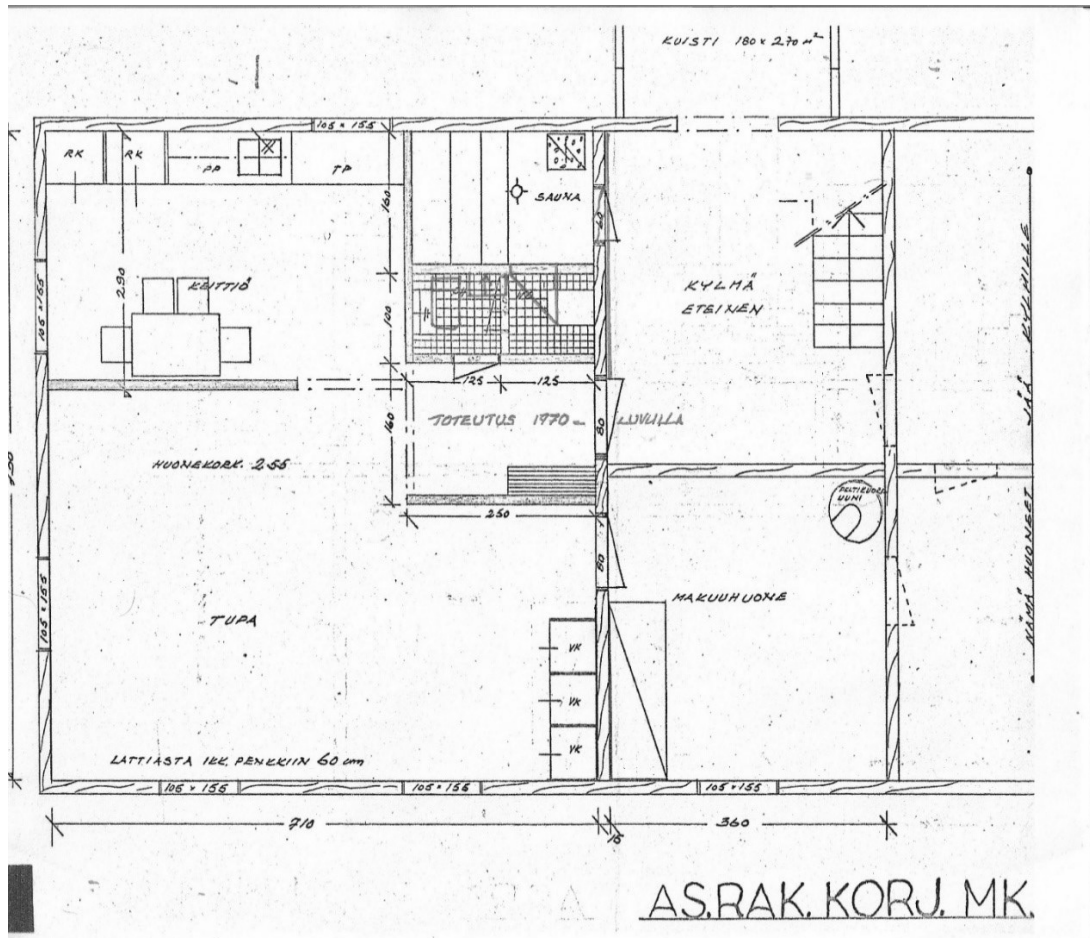
Kunnostettujen huoneiden sähkövedot uusittiin ja linjat piilotettiin. Uudet vanhantyylliset rasiat ja kytkimet asennettiin paikoilleen. Lämmitys hoidetaan tässä vaiheessa sähköpattereilla, koska lämmitysjärjestelmästä päätetään, kun talon muut tilat saaneerataan ja saunatuvan rakentaminen aloitetaan. Jäljelle jääneen pönttöuunin on nuohooja tarkastanut, ja se on käyttökelpoinen. Toisessa huoneessa ollut hellauuni poistettiin ja siihen asennetaan varaava kaakelikuorinen tai peltikuorinen tulisija. Ilmanvaihdon riittävyttä tarkastellaan: riittääkö ikkunoiden tiivistyksen yhteydessä jätetyt aukot vai tehdäänkö huoneiden päätyihin korvausilmaventtiilit.

5 TOINEN INVENTOINTI JA PTS

Toinen lähtötilannearvio tehtiin seuraavan työvaiheen työjärjestyksen päättämiseksi. Tässä yhteydessä tehdään päätökset siitä, missä järjestyksessä rantasaunan rakentaminen käynnistyy ja missä vaiheessa päärakennuksen pesutilat uudistetaan. Koko kiinteistön putkistot saneerataan ja uusitaan toisessa saneerausvaiheessa. Suunnittelun pohjana on rakennuksen käyttäminen koko seuraavankin vaiheen ajan. Saunalle on vedetty maanrakennustöiden yhteydessä vesijohto, joten suunniteltu järjestys on, että uuden rakentaminen tehdään ensin ja sitten päärakennuksen huonetilat, joihin kuuluvat keittiö ja WC-tilat, saneerataan.

5.1 Eteläpäädyn ja yläkerran huonetilat

Alakerran eteläpäädyn uuden tilajärjestyssuunnitelman mukaan sieltä puretaan 1970-luvulla rakennettuja sisäseiniä, jotka erottavat pienen keittiötilan ja silloin rakennetut WC- ja saunatilat. Näissä tiloissa vielä olevat T-puiteikkunat uusitaan kuu-siruutuisiksi. Lisäksi poistetaan 1970-luvulla rakennettuun saunaan tehty pieni ikkuna pohjoisella pitkällä sivulla. Sauna ja WC puretaan, koska ne on rakennettu puretun suuren tulisijan paikalle. Ulkovuoraus on jo toteutettu uusien ikkunoiden pienemmän mitoituksen mukaiseksi. Entinen kamari keskellä eteläseinää muutetaan sisääntuloaulaksi. Tässä yhteydessä rakennetaan uudet saniteettitilat ja pieni saunatila suunnitelman mukaan osittain entisen kylmän eteisen paikalle. Kaikki seinäpinnat mainituissa tiloissa uusitaan, kuten ensimmäisen vaiheen kunnostetuissa huoneissa. Lattia puretaan ja alapohjan tilanne kartoitetaan purkamisen yhteydessä. Tilojen halltex-kattolevyt irrotetaan ja arvioidaan sisäkaton kunto ja tehdään yläpohjan eristäminen. Kuvassa 91. on 1970-luvulla toteutetun saneerauksen suunnitelmat.

Kuva 91. 1970 - luvulla tehdyt muutostyöt länsipäädyssä.

Eteläpäädyn savupiippu tehdään uusiksi tulisijan uudelleen rakentamisen yhteydessä. Mallina käytetään vanhaa mallia, josta on säilynyt dokumentti. Kyseessä on tyypillinen pohjalaistakka, jota kutsutaan alueellisesti riskutakaksi siinä olevan suuren avotakkaosan vuoksi. Säilyneiden dokumenttien mallia on verrattu toiseen Ylihärän alueella säilyneeseen takka-leivinuuniyhdistelmään ja havaittiin niiden olevan lähes samanlaiset. Kun uuniyhdistelmää rakennetaan, voidaan sitä käyttää konkreettisena työmallina. Kuvassa 92. on toiminnassa oleva härmäläinen riskutakka Kosolan talossa Ylihärmässä.

Kuva 92. Malli takkauuniyhdistelmästä Ylihärjän Kosolankylästä Kosolan talosta.

Kuva 93. Yläkertaan johtavat portaat.

Yläkertaan vievät vanhat portaat (Kuvassa 93.) kunnostetaan ja välille asennetaan ovi lämmön siirtymisen estämiseksi. Yläkerrassa tehdään aula- ja eteistiloissa, kesäsalissa (Kuvassa 94.) ja lapehuoneessa vain kesäkäyttöä ajatellen pintojen korjaamista ja uusimista. Kaksi yläkerran kamaria saneerataan siten, että kevät-, kesä- ja syyskäyttö on miellyttävää ja vaivatonta. Pinnat uusitaan ja yläpohjan eristetila ullakolta tarkastetaan. Molemmat kamarit ovat uusittavan tupaosan yläpuolella ja niiden välipohja eristetään tuvan saneerauksen yhteydessä.

Kuva 94. Kesäsali saneerattujen kamareiden yläpuolella. Ikkunat ovat pitkällä sivulla 4-ruutuiset ja päädyssä 6-ruutuiset. Päädyn ikkunat ovat vielä uusimatta. Korkeiden ikkunoiden väliin jätetään seinien tuulivuoraukseen aikoinaan käytettyjä sanomalehtiä ja ne suojataan.

Niin kutsuttu keskikamari yläkerrassa, jota usein nimitetään tyttären kamariksi (Kuvassa 95.), on uuden sisääntuloaulan kohdalla. Pitkillä sivuilla toisessa kerroksessa on kaikki neliruutuikkunat uusittu. Huoneessa on kalkkimaalattu lautakatto ja pinkopahviseinät sekä leveä lankkulattia. Lautalistoilla on tiivistetty seinän ja permannon

välit. Eteläpäädyn kamari (Kuvassa 96.) on taloon myöhemmin liitetyssä osassa. Kamarissa on ponttilaudasta tehty sisäkatto, seinät päällystetty pinkopahvein sekä tapetein. Lattia on leveä lankkulattia. Tila saneeraataan, kuten tyttärenkamari. Ikkuna on länsipäädyssä huonokuntoinen.

Kuva 95. Uusi ikkuna on asennettu siten, että tilaan tehtävien pintatöiden yhteydessä se tiivistetään vasta pellavarieveellä.

Kuva 96. Yläkerran eteläpäädyn kamari.

Koko yläkerrassa uusitaan sähkövedot ja lämmitystapa ratkaistaan yhdessä koko kiinteistön lämmityssuunnitelman edetessä. Vesikiertoista lämmitystä ei käytetä rakennuksessa.

5.2 Ulkorakennukset

Kuva 97. Hirsirunkoinen lautaseinäinen aitta, Hirsikehikkoinen pariaitta ja elokuvan lavasterakenne ja sola, joka rakennettiin Härmä-elokuvaa varten.

Kiinteistöön kuuluvat ulkorakennukset:

- Kaksiaittainen puolitoista kerroksinen hirsirunkoinen aittakokonaisuus, joissa puolipohjat, matala alatila ja yläsäilytys tila kurkihirteen asti. Sen jatkeena länsipäädyssä hirsinen solaosuus, joka on rakennettu elokuvan Härmä lavasteeksi. Se istuu paikkaansa hyvin ja on näin kertomassa kiinteistön nykyhistoriaa, eikä sitä ole syytä purkaa (Kuva 97.).
- Hirsiaittojen itäpäädyn jatkeena on hirsikehikkoinen lautavuorattu varastoosa (kuva 97).
- Hirsirunkoinen talli ja kaksi aittaa, joka rajautuu naapurikiinteistön kanssa yhteiseen seinään ja niillä on yhteinen katto (kuva 98) Tämän rakennuksen puolivälissä on kahden kiinteistön rajapyykki. Kuvassa 99 sama talli uudelta ajopihalta kuvattuna.

Kuva 98. Aitan seinustalla on rajapyykki.

Kuva 99. Aitta jatkuu tallina, joka avautuu etelään.

Kaikki katot ulkorakennuksissa ovat peltiä, mikä edesauttaa toistaiseksi niiden suojaamisessa. Maa-ainekset olivat ympärillä koholla (kuva 100) ja ne ovat vaurioittaneet yhdessä kattovesien kanssa alimpia hirsikertoja. Korjaaminen suoritetaan tunkkaamalla rakennukset suoriksi ja sen jälkeen suoritetaan kengittäminen. Kun rakennukset on nostettu, niiden kattojen rakenteiden uusimistyö arvioidaan sen mukaan, mikä katteeksi valitaan. Suositeltava vaihtoehto on tumma huopa kolmiorimatoteutuksena. Näin kattojen ilme jää päärakennuksen kattoa vähempiarvoiseksi. Kattotyön yhteydessä ratkaistaan sadevesien ohjaus katoilta.

Kuva 100 Pintamaat on kaivettu piha-alueella ja ulkorakennusten alimmat hirren on lahonneet ja maatuneet. Pelkkakivet ovat löydettävissä.

5.3 Rantasauna

Rantaan tulevan jokisaunan rakentamisen yhteydessä tehdään ja toteutetaan jätevesisuunnitelma. Joki on kuulunut kiinteästi rannalla asuvien elämään, ja saunan sijaitseminen rannassa on ollut itsestäänselvyys. Vanhan jokisaunan perustus ja paikka on vielä löydettävissä. Uusi rakennetaan kuitenkin suuremmaksi ja se tehdään tyyllisesti rakennuskantaan sopivaksi, vaikka se rakennetaan nyky menetelmin. Saunan yhteyteen suunnitellaan saunakamari, jossa voi myös yöpyä. Pesutilat ja pyykinhuolto sijoitetaan näihin tiloihin. Saunatuvan luonnossuunnittelu on aloitettu ja lopulliset rakennuslupakuvat muodostuvat luonnosten pohjalta. Kuvassa 102 rantasaunan luonnoksessa pääty on joelle päin ja etuterassi etelän suuntaan.

Kuva 101. Luonnos rantasaunasta, luonnostelu Satu Kosola.

6 POHDINTA

Yli-Liinamaan kohteeseen osallistujat tekevät kulttuuriteon, joka alkaa jo siitä, että ymmärretään luopua sellaisesta kohteesta, jonka säilyttämiseksi ei ole mahdollisuuksia tai resursseja. Itsestään selvää ei ole myöskään se, että rahaa sijoittavan tavoitteet toteutuisivat häntä tyydyttävällä tavalla. Sijoittaja ottaa suurimman riskin, mutta todennäköisesti hän jättää jälkeensä joka tapauksessa jotain aikaa kestäväää, jopa sukupolvia kestäväää. Kaikki projektiin osallistuvat yleensä innostuvat ja saavat siitä motivaatiota. Vaikka työtä tehdään korvauksella, niin työn luovutuksen hinta motivaation kautta muuttuu kulttuuriteoksi luovutetun intensiivisen työpanoksen myötä. Kaikki osalliset voivat myöhemmin kertoa ylpeänä osallistuneensa kohteen toteutumiseen. Kiinteistön omistajalla on luja kokemus projektinhallinnasta ja se yhdistettynä rakentamistyön ymmärtämiseen ja hahmottamiseen vie varmasti koko projektin vielä tavoitteeseen. Yhteiskunnalta on saatavilla vain pieni osa rahoitukseen, mutta rahoitussuunnitelman tekeminen sitä varten on tärkeä osio, joka ehkä muuten jäisi jopa tekemättä. Tässä kohteessa kustannussuunnittelu on tehty. Se jää kuitenkin toimeksiantajan omaan käyttöön.

Tämän opinnäytetyön tuotos on paitsi lähtötilanteen inventointi ja dokumentointi, myös ratkaisukeskeinen korjaussuunnittelu. Tähän asti toteutettuja korjauksia peilataan inventointiin, osuiko lähtökohtaisesti arvioitu korjaustarve arvioituun ja onko korjaustyöjärjestyksen laatiminen onnistunut siten, että tuloksena on haluttu käyttö- ja säilymistavoite suunnitellussa ajassa. Pää tavoitteet ensimmäisessä vaiheessa asetettiin siten, että estetään lisävauriot ja saadaan kiinteistö osin suunniteltuun käyttöön. Nyt voidaan todeta, että arvioinnit ja arvioitu toteutusjärjestys ja -tapa ovat toteutuneet. Rakennuksella on pitävä rakennusaluusta, ehjä ulkokuori ja runko. Osa käyttötarpeista on toteutettu toiveen mukaisesti. Rakennus on vankkana osana härmäläisessä kulttuurimaisemassa ja on omalta osaltaan vaikuttamassa sen säilymiseen ja arvostamiseen.

Ilmaston muuttumisella tulee olemaan kohtalokas vaikutus vanhaan puurakentamiseen. Enää ei voida vain miettiä, miten konservoidaan täydellisesti, vaan on mietittävä myös, millä keinoin rakennusta suojellaan. Kompromisseihin tulee olla valmiutta. Panu Kailaa lainaten: Aaltopeltikattokin on sadetakki, kunnes sopivan katon

tekijä ilmaantuu (Kaila. luento, Ilmajoki 1998). Alueellamme on jo nähtävissä vaikea ilmastotilanne, joka vaikuttaa puurakenteisiin. Kun lämpötila sahaa kuukausia nollan asteen molemmin puolin, on se pahin skenaario. Jos olisi pidempiä aikoja joko lämmintä tai kylmää, rakenteita säilyisi paremmin tulevaisuudessa, kuten niitä on säilynyt tähänkin asti. Moni puuntuhoaja on kuollut talvella tai edes horrostanut. Sääolosuhteet ovat muuttuneet siten, että tuho voi jatkua pahimmillaan läpi vuoden.

Menneiden aikakausien korjauksien aiheuttamia muutoksia on paljon sisätiloissa, eikä kaikkia korjauksia ole aina tehty siten kuin valveutunut korjaaja nykypäivän tietämyksellä tekisi. Virheellisiä korjauksia joudutaan nyt kohtaamaan saneerattavissa rakennuksissa. Valitettavasti osa tehdyistä virheellisistä muutostöistä on johtanut rakennusten vaurioitumiseen sekä rakennukselle tyypillisten rakennusosien tuhoutumisiin, kuten isojen pohjalaistakkojen purkamiseen. Suurien takka-leivinuunikokonaisuuksien uudelleen teettäminen on taloudellisesti monelle saneeraajalla kipeä päätös. Surullisia ovat myös rakennuksen ulkopinnassa toteutetut lisäeristämiset, joissa ei ole huomioitu sitä, että rakennuksen ikkunat jäävät syvälle sisään. Tämä ja räystäiden lyhentyminen, salvoslaudoistuksien tai täkkilauoituksien jääminen uuden ulkoverhouksen ja eristyksen alle muuttaa surullisen paljon arkkitehtonista ilmettä. Energiansäästövaatimukset asettavat haasteita. Vaadittujen lisäeristämisten aika päättyy, kun luonnosta saatavaa energiaa saadaan käyttöön yhä edullisemmilla menetelmillä. Todennäköisiä kompromisseja ovat siis tulevaisuudessa aurinkoenergia, invertterit, tuuligeneraattorit ja omasähkötuotantovälineet. Näissä on se hyvä puoli, että ne ovat ympäristön ja rakenteen ulkopuolisia lisukkeita, jotka ovat purettavissa, kun niistäkin aika jättää. Nyt korjataan ja puretaan vanhoissa rakennuksissa olevia energiavaippoja, jotka pahimmillaan ovat tuhonneet kiinteistöjä fyysisesti ja visuaalisesti.

Hirsirakennuksia on siirretty aina. Tämä olisikin mahdollisesti keino, jolla näitä kohteita saadaan säilymään. Erittäin yleistä on, että samaan pihapiiriin on rakennettu uusi päärakennus ja vanhaa ei korjattu. Rakennus on vain jäänyt, kun talo on ensin palvellut edellistä sukupolvea esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen yhteydessä. Tosi-asiassa pihapiirissä, johon on rakennettu uutta, vanhat talot jäävät valitettavan usein vaille korjauksia tai edes säilymisen edellyttämiä suojaustoimia. Ilman osaamista,

asennetta ja erikoistaitoa näiden rakennusten säilyttäminen tulee olemaan onnen kauppaa ja se jää nähtäväksi tulevaisuudessa. Laine ja Orrenmaa toteavat

”Meillä ei ole oikeutta hävittää vanhaa säilynyttä rakennuskulttuuria. Meillä ei ole sitä valtaa, vaan päätösvalta tulisi siirtää tuleville sukupolville. Muuten entinen maailma on kohta jäljellä vain vanhoina kuvina.” (Laine & Orrenmaa 2012, 123.)

Kuvissa 103.–107. nähdään Yli-Liinamaan päärakennuksessa ensimmäisen vaiheen korjaukset tehtynä.

Kuva 102. Korjaukset valmiina 1. vaiheen jälkeen, julkisivu etelään.

Kuva 103. Pohjoiseen, itäpäädyn korjaukset valmiina.

Kuva 104. Itäpääty, sisäänajopiha.

Kuva 105. Yli-Liinamaa, 20.8.2020.

"Kuka teki? Vain nämä meidän paikan miehet.' Suunnitellakseen tuollaisen suhdakaan, lennokkaan, uljaan rakennuksen eivät tarvinneet edes mestaria, itse tekivät!" (Leppo 1973. Teoksesta Klemetti 1948)

LÄHTEET

- Böök, N. & Seppovaara, J. 2008. Kirkosta savusaunaan: Puusta rakennettu Suomi. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Gronhjort, Y. 2003. Att förstå ett gammalt hus: Det åboländska byggnadsarvet. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Hildemark, O. & Stavenow-Hildemark, E. & Söderström, G. 2006. Sårenoveras topr & gårdar. Västerås: ICA bokförlag.
- Kaila, P. 1997. Talotohtori: Rakentajan pikkujättiläinen. Porvoo: WSOY.
- Kaila, P. & Vihavainen, T. & Ekblom, P. 1987. Rakennuskonservointi: Museokohdeena säilytettävien rakennusten korjausopas. Suomen museoliiton julkaisuja 27. 2. uudempi painos: Joensuu: Pohjois-Karjalan Kirjapaino Oy.
- Kolehmainen, A. & Laine, V.A. 1998. Suomalainen talonpoikaistalo. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Leppo, M. 1973. Talonpokaistalot: Talonpoikaisarkkitehtuurin katoavaa kauneutta. Porvoo: WSOY.
- Laine, M. & Orrenmaa, A. Rakkaat vanhat puutalot: Säilyttäjän opas. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Paulaharju, S. 1932. Härmän aukeilta. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Rinne, H. 2010. Perinnemestarin remonttikirja: Hyvin korjattu on parempi kuin uusi. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Vuolle-Apiala, R. 2012. Hirsityöt. 8. uudempi painos. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Moreeni.
- Ylikangas, H. 2017. Tervasta teollisuuteen. Ylihärmän kehitys varhaisista ajoista nykypäiviin. Vaasa: Vaasa Oy.
- YM YSO Mietintö 66. Ympäristöministeriö. Arvokkaat maisema-alueet. Ympäristöministeriön julkaisuja 1992.

22/12. 2009 RKY Valtioneuvoston päätös rakennettujen kulttuuriympäristöjen 1993 inventoinnin korvaamisesta vuonna 2009 valmistuneelle tarkistuksella valtakunnallisten alueidenkäyttö-tavoitteiden tarkoittamana inventointina. 22.12.2009

14/12. 2017 Ympäristöministeriön asetus valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet. [Verkkajulkaisu]. Ympäristöministeriö. [Viitattu 20.6.2020]. Saatavana: www.ymparisto.fi